هەرێمی کوردستانی عێراق
ئەنجوومەنی نیشتمانیی
کوردستانی عێراق

ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق

پرۆتۆکۆلەکان

١٧

بەرگی حەڤدەیەم ـ ١٩٩٨

چاپی یەکەم ١٩٩٨

پێڕست :

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی دەسپێک دووشەممە ڕێکەوتی ١٩٩٨/٣/٩ ——— ل٥

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١) دووشەممە ڕێکەوتی ١٩٩٨/٣/١٦ ——— ل١٩

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (٢) چوارشەممە ڕێکەوتی ١٩٩٨/٣/١٨ ——— ل٦٩

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (٣) دووشەممە ڕێکەوتی ١٩٩٨/٣/٣٠ ——— ل٩٩

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (٤) سێ شەممە ڕێکەوتی ١٩٩٨/٣/٣١ ——— ل١٢٣

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (٥) شەممە ڕێکەوتی ١٩٩٨/٤/٤ ——— ل١٦٣

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (٦) یەک شەممە ڕێکەوتی ١٩٩٨/٤/٥ ——— ل١٩٩

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (٧) سێ شەممە ڕێکەوتی ١٩٩٨/٤/١٤ ——— ل٢٠٧

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (٨) چوارشەممە ڕێکەوتی ١٩٩٨/٤/١٥ ——— ل٢٧٩

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (٩) یەک شەممە ڕێکەوتی ١٩٩٨/٤/١٩ ——— ل٢٩٩

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١٠) دووشەممە ڕێکەوتی ١٩٩٨/٤/٢٠ ——— ل٣٤٩

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١١) یەک شەممە ڕێکەوتی ١٩٩٨/٤/٢٦ ——— ل٤١٩

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١٢) دووشەممە ڕێکەوتی ١٩٩٨/٤/٢٧ ——— ل٤٩١

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١٣) سێ شەممە ڕێکەوتی ١٩٩٨/٤/٢٨ ——— ل٥٤٩

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:
هەمان بابەتە؟...
بەڕێز شێروان ناسح حەیدەری:
بەڵێ بابەتەکە یەکتر دەگرێتەوە .
بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:
دوایی لەنێوان خۆتان لەگەڵ بەڕێزانی لیژنە ئەو ماددەیە چارەسەر بکەن، ئەوە گرفت نییە، بۆ ئێوەی بەجێ دێڵین لێرە خولەکەمان درێژ کردووە تەواو بوو، ئەو بڕگەیە داڕشتنەکەی وای لێ بکەن کە بگونجێ لەگەڵ ئەوەی ترا زۆر سوپاس، بەڵێ ئەیخەینە دەنگدانەوە.. کێ لەگەڵە؟.. سوپاستان ئەکەین.. کێ لەگەڵ نییە؟.. بەتێکڕای دەنگ ئەو بڕگەیەش پەسەند کرا.
وەکو یاسا ئەیخەینە دەنگدانەوە.. کێ لەگەڵە؟.. سوپاستان دەکەین.. کێ لەگەڵ نییە؟ بەتێکڕای دەنگ وەکو یاسا پەسەند کرا. سوپاستان دەکەین.
تەنها لایەنی داڕشتنی بڕگە (٢) ماوە، ئەوە پاشان جەنابی سکرتێر لەگەڵ کاک عەدنان و کاک جەمیل و لیژنەی یاسا پێنج دەقیقەیەک جێگیری بکەن و تەواو بوو سوپاستان دەکەین.
ئەم خاڵە تەواو، دێینە سەر خاڵی دووەمی بەرنامەی کار، ئەویش گفتوگۆ کردن لەسەر پرۆژەی بڕیاری کوژاندنەوەی مافی بەکارهێنان و جوداکردنەوەی زەوی کشتوکاڵییە (اطفاء حق التصرف وافراز الاراضي الزراعية) لەهەرێمدا، جا ئەگەر برایانی لیژنەی یاسا و ئابووری وکشتوکاڵی هەر یەکێک بەلایەنی کەمەوە یەک دووانێک بێنە ئێرە، واتە نوێنەران بێنە ئێرە ئەگەر زەحمەت نەبێ، کاک شێخ وەکو نوێنەری لیژنەی کشتوکاڵی بفەرمە.
بەڕێز شێخ جەعفەر عەلی عەبدولعەزیز:
بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.
لەسەر زۆربەی شتەکان کۆکین، بەڵام ئێمە دەکرێ وەکو لیژنەی کشتوکاڵی لەسەر ڕێژەکە تێبینیمان هەبێ.
بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:
باشە دوایی دێینە سەری، مادام وایە ئەوە لێرە لیژنەی ئابووری و لیژنەی یاسا ئێوەش وەکو لیژنە تێبینی بنووسن، سوپاس.
بەڕێزان، من حەز دەکەم لێرەدا سەرنجتان بۆ یەک دوو خاڵێک ڕابکێشم، کە دیسان پرۆژەی (اطفاء)ە، ئێوە ئەزانن من یەک دوو جار لەم مینبەرەوە ئاماژەم بۆ کردووەو وتوومە لە (١٩٩٤)ەوە ئەم پرۆژەیە هاتووچۆ دەکات، هەر ئەم ساڵ یەک دوو جار گفتوگۆ لەسەری دواخرا، ئەمجارەی دوایی بە تێروتەسەلی باس کرا، وەزارەتی تایبەتمەند هاتن، چەند دانیشتنێکی دووروودرێژ لە نێوان چوار لیژنەی پەیوەندار لەپەرلەمان و کار بەدەستانی حکومەتی هەرێمی کوردستان و وەزیرە بەڕێزەکان کرا لە ئەنجامدا دوێنێ و پێرێ وابزانم بابەتەکە گەڵاڵە کراوەو بەو

شێوەی کە ئێستا ئەخرێتە بەردەستی ئێوەی بەڕێز، هیوادارم ئەم پرۆژەیە گفتوگۆیەکی باشی بکرێت، تێبینی و رایەکانتان روون بێت، چونکە حەز دەکەم ئامانجی ئەم پرۆژیە روونکەمەوە، ئامانج لەم پرۆژەیە ئەوەیە ئێمە بتوانین، یاخود بە تەئکید کارێکی وابکەین لەسەر داخوازی حکومەتی هەرێمی کوردستان کە یاسایەک دەربکەین .
ئەمەی کە ئێستا بۆ ئێوە ئەخوێنرێتەوەو گفتوگۆی ئەکەن ئەبێ بە یاری خودا یاسایی بێت. واتە حکومەت دەستی کراوە بێ وبتوانێت چەند بەڵێنێکیان داوە بەخەڵکی کوردستان و، بەتایبەتی بۆ کەس وکاری شەهیدانمان جێ بە جێی بکەن، کە مافێکی رەوایان لەسەر مانە، مافی خۆیانە ئەمڕۆ لەژێر سێبەری حکومەتی هەرێمی کوردستان ئەوانیش بەش بەحاڵی خۆیان هەندێک لەبەرهەمی خوێنی رۆڵەکانیان بێتە دی. ئێستاکە ئێمە لەسایەی سێبەری ئەو خوێنەو ئەو فیداکاریەوە ئەمڕۆ ئەتوانین بە ئازادی لەولاتی خۆمان جموجۆڵ بکەین، بە ئازادی قسە بکەین، داخوازییەکانی خەڵکی کوردستان بە ئازادی بخەینە روو.
شوکر بۆ خوا بە هەوڵ و فیداکاری ئەو شەهیدانە ئەمڕۆ ئێمە خاوەن حکومەتی هەرێمی کوردستانین و کابینەی سێیەم کە کابینەی خزمەت گوزارییە بەشایەتی ئێوەو بە شایەتی خەڵکی کوردستان کە ئەوەی پێی کراوە بۆ پێشکەش کردنی خزمەت بۆ خەڵکی کوردستان دریغی نەکردووە ئەوەش کە پێی نەکراوە یان بواری نەبووە کەیان توانای نەبووە بتوانێ وەکو پێویست بەو خزمەتە هەڵبستێ ئەمە یەکێکە لەو بەرهەمانە کە ئەمڕۆ ئەرکی ئێوەی بەڕێزە وە ئەرکی سەرشانی حکومەتی هەرێمی کوردستانە کە بتوانین ئێمە کارێکی وا بکەین دەستی حکومەت بکرێتەوە بۆ ئەوەی بتوانێ پاداشتێکی ئەو خەڵکە کە رۆڵەکانیان لە پێناوی ئازادی کورد و کوردستان کرد بەقوربانی، بدات.
ناوەڕۆکی ئەم پرۆژەیە ئەوەیە لەوانەیە وەکو هەر یاسایەک لەدنیا نەتوانێت هەموو لایەنەکان وکەلێنەکانی پڕکاتەوە، هەروەها بتوانین سەرجەم خەڵکی کوردستان بەخاوەن هەردوو هەقەوە هەندێ زەوی لە خاوەن زەوی دەرِوات بۆ حکومەت وەبەرامبەری ئەوە قەرەبوویێکی یاسایی دەکرێت، لەوانەیە بەدڵێ ئەم توێژە یا ئەو توێژ نەبێ، بەڵام لەهەموو شت ناوەڕۆک و لەهەموو شتیش ئامانجەکە گرنگە، ئامانجەکە وەکو گووتمان وەکو دەستکەوتێک، وەکو سوپاسنامەیەک، وەکو سوپاس وپێزانین ئێمە پێشکەش بەو خەڵکە ئەکەین کە وەکو گووتم نەوەکانی خۆیان کردووە بە قوربانی بۆ میللەتی خۆیان، وئەم ئەزموونە لە سایەی خوێنی ئەوانە هاتووەتە کایەوە وهەر لەسایەی خوێنی پێشمەرگە قارەمانەکانی کوردستانیشە کە توانیومانە بیپارێزین وئەم شەرعییەتە بەردەوام بێت، هیوادارم گفتوگۆی ئێوە لەم چوارچێوەیەدا بێت، ئەمە رێنیشاندەرتان بێت، لەسەر ئەمە برۆن و ئەگەر ئیجتهادێک لەدەقێک یان پەیوەندی بە ماددەیەکی تر لەیاسایەک بوو ئەمەتان لەبەر چاو بێت و داوای گفتوگۆیەکی سەرکەوتوتان بۆ ئەکەم، ئێستاش لیژنەی یاسا با کەرم بکا پرۆژەکان بخوێنێتەوە پاشان لیژنەی پەیوەنداریش رای خۆیان بڵێن ودەرگای گفتوگۆ ئەکەینەوە، زۆر سوپاس. با بزانین کێ دەیەوێ قسە بکا، پێشەکی با ناونووسیان بکەین، جا ئەمە تەنها

سەرەتای بابەتەکەیە چونکە ئەگەر شتێکتان هەیە لەسەر خودی پرۆژەکە برگە بە برگە دوایی دێینە سەری. کاک شێخ عەدنان فەرموو.

بەڕێز عـــەدنان مـــحـــەمـــەد نەقــشــبــەندیی:

بەڕێـز ســـــــەرۆکی ئـەنجـــــــومـــــــەن.

خودی پرۆژەکە نەخوێندرایەتەوە، هەر چەند من دیومە، بەڵام من شتێکم هەیە، روونکردنەوەیەکە بۆ ئەوەی زیاتر ئیشی ئەوانیش ئاسان بێ .

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان خوشکان و برایان ئاگادارن کە یاساکە شتێکی غەریب نییە، بەتایبەتی کە ئەخرێتە بەردەستی بەڕێز وەزیری شارەوانییەوە. جارێ ئەم یاسایە و یاسای ژمارە (٢٢٢) هەمان شتن، دوایی ئەوە بە هەموار کردنی برگە (ب) لەبەندی چوارەم کراوە تەنیا ئەوە دوو بڕیاری ئەنجوومەنی سەرکردایەتی شۆڕش (مجلس قیادە الثورە) کە یاسا بوو ئیلغا نەکراوە تاکو ئێستا کاری پێ دەکرێ، تەنها جیاوازیەکە لەبابەتی قەرەبووەکەیە، لەبەغدا بوار هەیە بە پارە بیدەن ئێمە پارەمان نییە، بابەتی رێژەکەیە تکام وایە ئیضافەم بۆ قسەکانی بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن و زیاتر بۆ بەڕێز وەزیری شارەوانی دوو یاسای کارپێکراو ئیلغا نەکراون، پرۆژەکە بەشتێکی غەریب وەرنەگرن بەڕێزان جیاوازیەکە هەر ئەوەندەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێـز ســـــــەرۆکی ئـەنجـــــــومـــــــەن:

سوپاس کاک شێخ عەدنان، کاک شێخ جەعفەر فەرموو.

بەڕێز شـێـخ جـەعـفـەر عـەلی عـەبدولعـەزیز:

بەڕێـز ســـــــەرۆکی ئـەنجـــــــومـــــــەن.

داوای لێبووردن دەکەم لەکاتی گفتوگۆ کردنەکە هەندێک تێبینیمان هەیە، سوپاس.

بەڕێـز ســـــــەرۆکی ئـەنجـــــــومـــــــەن:

باشە سوپاس ئەوە دەرگای گفتوگۆ دەکرێتەوە. مامۆستا مەلا تاهیر فەرموو، جەنابت داوات کرد.

بەڕێز مەلا محەمەد تاهیر محەمەد زین العابدین:

بەڕێـز ســـــــەرۆکی ئـەنجـــــــومـــــــەن.

جەنابت فەرمووت مادام ئامانجەکە پیرۆز بێ ئێمە ئەندامانی پەرلەمان هەقە هەر کەس راستەوخۆ هەوڵ بدا بۆ ئەوەی کەوا ئەو چینەی هەقە کە خزمەت بکرێ بەرهەمی ئەو زەحمەتییەی خۆیان وەربگرنەوە.

بەڵام من لەسەرجەمی بڕیارەکە هەندێک تێبینیم هەیە، پێشەکی ئەگەر بوارم بدەن ئاراستەی برا یاساییەکانی بکەم، بڕیار ویاسا هەردووکی یاسایە، بەڵام وا رۆیوە بڕیار لەگەڵ یاسا جیاوازی هەیە، یاسا بە مادده دەردەچێ، بەڵام بڕیار بە ژمارە دەردەچێ.

بەڕێـز ســـــــەرۆکی ئـەنجـــــــومـــــــەن:

ببوورە ئەو پێشنیارە ئەبێ بە یاسا، فەرموو.

بەڕێز مەلا محەمەد تاهیر محەمەد زین العابدین:

بەڕێـز ســـــەرۆکی ئـەنجـــــومـــــەن.

من پشتگیری پرۆژەکە دەکەم، بەرای من (اطفاء حق التصرف) قەرەبووی خاوەن هەق و تۆمار کردنی بەناوی شارەوانی بخرێتە پێشەوە، پاشان جۆر دروست بێ و جیاکردنەوە (افراز)ی زەوی بکرێ، ئەوە مافێکی رەوایە، واتە لە پێشدا ئەو پێشەکیانە بکرێ پاشان بواری جیاکردنەوە (افراز) بدرێ. دووهەمیش پرۆژەکە وایە ئەوەی تێدایە ئەڵێ: (افراز البساتین)، افرازی بساتین لەولاتی ئێمە لەبەرژەوەندی ولاتی ئێمە و گەلی ئێمە نییە، رەزوباغ ئەگەر لێی وورد بینەوە ئەزیەتی بۆ کێشراوە، جا لەهەر شوێنێک بێت من وا ئەزانم هەر رەزو باغ جیانەکرێتەوە، (افراز) نەکرێ باشە، لەگەڵ ئەوەشدا لەماددەکانی داهاتووشدا باسی قەرەبووی خاوەن رەزوباغ ناکا لە ماددەیەک بواری رەزوباغ ئەدا کە افراز بکرێ بەڵام لە ماددەکانی قەرەبوو باسی قەرەبووی خاوەن رەزو باغ ناکا.

بەڕێـز ســـــەرۆکی ئـەنجـــــومـــــەن:

کە هاتینە سەر ئەو ماددانە گفتوگۆی دەکەین، کاک شێروان بێینەوە سەر بابەتەکە، فەرموو.

بەڕێز شـــــێـــــروان ناسح حـــــەیدەری:

بەڕێـز ســـــەرۆکی ئـەنجـــــومـــــەن.

بەرای ئێمە ،وەکو لیژنەی یاسا، لەبەر ئەوەی ئەو پرۆژەیە لە (١٩٩٤)وە هاتووە سەرەرای ئەوەندە هێنان وبردنە تا ئێستا هیچ گۆرانکارێکی لەسەر نەکراوە تەنها لەو دواییە نەبێ ئەوەیش بەو کۆبوونەوانەی، کە جەنابت ئاماژەت بۆکردن، ئێمە تێبینیەکی زۆرمان هەیە، یەکەم، حەز دەکەین ماوە بدەن بە ئێمە تا روونکردنەوەیەکی تێروتەسەل بۆ برادەران بکەین، لەوانەیە زۆر پرسیار لەپرسیارەکانیان وەلام دەدرێتەوە. دووهەم، ئێمە لەسەر ئەو پرۆژەی کە لەلایەن حکومەتەوە هاتووە زۆر تێبینیمان هەیە وئێستا پرۆژەکە تەقریبا بووەتە دوو پرۆژەی جیاواز چونکە ئەو کەم و کوریەی کە لەپرۆژەی حکومەتدا هاتووە ئێمە تەواومان کردووە بە شێوەیەکی رێک وپێک و داواش دەکەین ئێستا پرۆژەکە بخوێنرێتەوە ئینجا ئێمەش پرۆژەکەی خۆمان بخوێنینەوە دوایی بێینە سەر گفتوگۆ کردنی ماددە ماددە بۆ ئەوەی گفتوگۆکردنەکە بەرێک وپێکی بەرێوە بچێ، سوپاس.

بەڕێـز ســـــەرۆکی ئـەنجـــــومـــــەن:

سوپاس، بەڵام یەک تێبینیم هەیە، کە جەنابت دەستت کرد بەروونکردنەوە، خراپ نەبوو بە چەند دەقیقەیەک ئەم ناوەرۆکەمان بۆ باس بکەی کە مانای «اطفاء »چییە؟ چی ئەگرێتەوە؟ وئامانج لە (اطفاء) چییە؟ وەکو روونکردنەوەیەک بۆ ئەندامانی پەرلەمان بەگشتی، هەرچەندە ئەوان ئاگادارن، بەڵام لەوانەیە بۆ خەڵکیش شتێکی باش بێت. چونکە وەکو وتمان ئەم بابەتە سێ چوار ساڵە دێت و دەروات. فەرمووکاک شێروان.

بەڕێز شـــــێـــــروان نـاسح حـــــەیدەری:
بەڕێز ســــــەرۆکی ئـەنجـــــومـــــەن.

ئێمە یاسای ئیستملاکمان هەیە، ئەو یاسایە ژمارە (١٢)یە لە ١٩٨١، ئەو یاسایە دوو جۆرە قەرەبووی (تعویض) تێدایە، قەرەبوویی نەقدی بە پارە (التعویض النقدی) قەرەبووی نوعی (التعویض النوعی) تێدایە، نقدیەکە روونە، نەوعیەکەش، زەوی دەبا بەرامبەر بەزەوی، زەوی دەدات، ئەوە سەبارەت بەقەرەبووەکە (التعویض).

ئەو بڕیارانەی کە چارەی کوژاندنەوە و جیاکاری (الاطفاء و الافراز) یان دەکرد لە حکومەتی مەرکەزی، وەکو برای بەڕێز کاک شێخ عەدنان ئاماژەی بۆ کرد، بڕیاری (٢٢٢)ی ساڵی ١٩٧٧ە، و یاسای ژمارە (٥٣) یاسای «توحید اصناف اراضی الدوله»، ساڵی ١٩٧٦ە ئەوانە چارەی ئەم جۆرە حاڵەتەیان دەکرد لەکاتی خۆیدا تاکو ئێستاش هەردووکیان کاریان پێدەکرێن، شارەوانی کاتێ کە قۆناغی (قید التنفیذ) دەهاتە پێشەوە، خۆشتان دەزانن کە شارەوانی رەنگرێژی هەر شارێک بۆ (٢٠) ساڵ دادەرێژێ هەر (٥) ساڵ لەو (٢٠) ساڵە پێی دەڵێن (قید التنفیذ)، لەچوارچێوەی قۆناغی (قید التنفیذ) جیاکردنەوە (افراز) دەکات کوژانەوە (اطفاء) دەکات، فراوانی دەکات، خزمەت گوزاری پێشکەشی هاووڵاتییان دەکات، چ شەقام بێ چ خزمەت گوزاری تر بێ، پاشان لەماوەی ئەو (٥) ساڵە بیەوێ هەر زەویەک بکوژێنێتەوە (اطفاء) بکات واتە بیەوێ ماف بداتە خاوەن (حق التصرف)ەکە لاببات و دەستی بەسەردا بگرێ، مامەڵەی کوژاندنەوە (اطفاء) پێی دەڵێن کە بەگوێرەی بڕیاری (٢٢٢)ی ١٩٧٧ هاتووە، لیژنەیەکی تایبەتمەند دروست کراوە بۆ ئەوەی مامەڵەی کوژاندنەوە (اطفاء) بکات، کە هەڵدەستێ بە خەملاندنی (حق التصرف نقدا) و پاش ئەوەی کە مەزندە دەکرا شارەوانی پارەی نقدی دەدا بە خاوەن (حق التصرف)، و زەویەکە (موڵکەکە) دەبووە موڵکی صرف بۆ شارەوانی، شارەوانیش هەڵدەستا زەویەکانی دابەشی سەر هاوڵاتیانی دەکرد، لەسەر فەرمانبەران، لەسەر کۆمەڵەکان، لەسەر سەرجەم چین وتوێژەکانی میللەت، بۆیە لابردنی مافی کارپێکردن لەو زەویانە پێی دەڵێن کاری کوژاندنەوە (عملیه الاطفاء).

واتە شارەوانی مافی بەکارهێنانی وەردەگرێ و بەرامبەری پارەی دەداتێ ئەو کارە پێی دەڵێن کوژاندنەوە (الاطفاء). بەپێی بڕیاری (٨١٧)، بڕیاری ژمارە (٢٢٢) ساڵی ١٩٧٧ هەموار کراوە کە مافی رەخنە گرتنێکی داوەبە خاوەن موڵک تا بتوانێ لەدادگا رەخنە بگرێ لەسەر وەسفی زەویەکە ئایا کشتوکاڵیە یان کشتوکاڵی نییە؟ بۆ ئەوەی بگاتە ئەو ئەنجامەی کە ئەم زەویە بەمەتر مەزندە بکرێ یان بە دۆنم، ئەو بنەمایەی کە ئێستا هاتووە، لەگەڵ بنەمای دی ناکۆکیەکی زۆری تێدا نییە، بەراستی قەرە بووە کە قەرەبووەکی (عەینی)یە هەروەکو لەیاسای استملاک هاتووە، و پێویستیشە لەخەملاندنی ئێستاکە دەکرێ هەمان مەرجی بەرزەفتی یاسای بە موڵک کردندا بەکار بێ، بۆیە کە قەرە بوویەک (عەینی)یە وا پێشنیار کراوە کە ١٥٪ یان ١٠٪ یان ٨٪ یان ١٢٪

بەو ڕێژەیەی کە پەرلەمانی بەڕێز ڕەزامەندی لەسەر دەکات بەو ڕێژە لەخودی زەویەکەی خۆی پارچەیەکی پێ بدرێ کە دەیدرێتێ، لە هەمان کاتدا مافی پێدەدرێ کە افرازی ئەو زەویە بکات بۆ خۆی، بۆ ئەوەی بگاتە پارەی خۆی، لەجیاتی ئەوەی حکومەتی هەرێم بەرگەی ئەم پارەیە بکات، خۆی بەزەویەکەی خۆی پارەکەی دێتەوە دەست، واتە بار سوکیەکە بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان لەلایەنی داراییەوە، ئەمە لایەنێکی.

لایەنی دووەم، لەپرۆژەی (اصلاح) زۆر لەئەندامانی پەرلەمان و لەدەرەوەی پەرلەمان سەردانی ئێمەیان کرد، ئێمە وەکو لیژنەکانی چ لیژنەی دارایی بێ یان لیژنەی کشتوکالی بێ، چارەسەرکردنی ڕەزەکان (بساتین) مان لەبەر چاو گرت، کە تەماشای پرۆژەکەی حکومەتمان کرد (البساتين المثقله بحق التصرف) ی تێدایە ئێمە زۆر بەباشی بابەتی ڕەزەکانمان دراسەت کرد، بۆ زانیاری بەڕێزتان ڕەزەکان (بساتين) دوو جۆرن (البساتين التى هى ملك صرف) (والبساتين المثقله بحق التصرف) بۆ ئەو ڕەزانەی کە (ملک صرف)ن، یاسای تایبەتیمان هەیە کە یاسای استملاکی پێ دەڵێن دەکرێ بەگوێرەی ئەم یاسایە و یاسا کارپێکراوەکان ڕەزی موڵک صرف استملاک بکرێ ئەوەی گرفتە (البساتين المثقله بحق التصرف)ە من حەز دەکەم لێرە ئاماژە بەوە بدەم کە (البساتين المثقله بحق التصرف) لەدەست پێکەوە لەکوژاندنەوە بەدەرە (مستثنى) یە، بۆیە نابێ ئێستا ئێمە بیخەینە ناو ئەم پرۆژەیەوە، چونکە ئەوە دەبێ دراسەیەکی چڕو پڕی بکرێ، قەرەبووی ڕەزو باغ ناکرێ وەکو زەویەکی تر بێ، لەبەر ئەوەی ڕەز داری بەری تێدایە وداری بێ بەری تێدایە، جۆرەها داری تێدایە و هەر دارەش نرخی خۆی هەیە، بۆیە ئێمە لەپرۆژەکە وەلاوەمان نا، پرۆژەکە وەکو ئەوەی کە هەیە خستومانەتە بەردەم بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، خاڵێکی تریش هەیە کە دەمەوێ ئاماژەی پێ بدەم ئەویش ئەوەیە کە ئێمە بڕگەیەکمان هەیە ئەگەر هات ئەو جیاکارییە (افراز)ە دادوەری تێدا نەبوو یاخود بەدڵی لایەک نەبوو یاخود کەسێک زەرەر مەند بوو، چ خاوەن زەوی چ لایەکەی تر مافی ڕەخنە گرتنێکی هەبێ لەدادگای تایبەت بۆ ئەوەی بگاتە قەرەبوێکی عادل، نەلایەنی حکومەت مەغدور بێ نەلایەنی تر مەغدور بێ، لەراستیدا ئەم چەند تێبینیە بوو ویستم دەری برم ئەگەر مۆڵەتمان بدەن پرۆژەی حکومەت دەخوێنینەوە، پرۆژەکە لیژنەی یاسا دەخوێنێتەوە، دواتر مادده مادده پێدا دەچین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس کاک شێروان، کاک فرەنسۆ فەرموو.

بەڕێز فرەنسۆ تۆما هەریری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من ویستم روون کردنەوەیەک یان باشتر وایە بگوترێ ڕاست کردنەوەیەک ئاراستەی کاک شێروان بکەم، کە فەرمووی ئێمە زۆر تێبینیمان هەبوو لەسەر پرۆژەی حکومەت، ئێمە دەست کاریمان کردووە زۆر ڕێک وپێکیان کردووە من پێم وایە دەست کاریەکەی کە کردوویانە بەرەزامەندی

حکومەت بووە حەق بوو ئەوە باس بکات، نەک سەربەخۆ بێ، من واتێگەیشتم، لێشم پرسی ڕێکەوتن لەگەڵ حکومەت کراوە، بەڕێکەوتن و مشاوەرە کراوە، سوپاس.

بەڕێز شێروان ناسح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەروەک ئاماژەم پێکرد ئێمە لەگەڵ نوێنەری سێ وەزارەت دانیشتین، ڕاستە ئێمە گەیشتینە شێوازێکی دیاری کراو، و بەنووسراوەیی دامان بە ئەنجومەنی وەزیران، بەڵام دوای ئەوەی گەڕاوە، شێوازەکە وەکو پێویست نەبوو کەمن دەڵێم دەست کاریمان کردووە لە چوارچێوەی داڕشتنەکەی حکومەت دەرنەچووینە بەڵام بابمان بۆ داناوە (تەبویب)ی ئەو بڕگانەی کە ڕێکەوتنمان لەسەر کردووە بە زەقی لەناو پرۆژەکەی ئێمە هاتووە تەنها ئەوەندە بوو، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، هەر بۆ زانیاری ئێوەش وەزیری دارایی و ئابووری ئەویش قەول بوو لەو دانیشتنەدا بەشدار بێ چونکە ئەویش لایەنێکی چالاکی ئەم پرۆژەیە دەی گرێتەوە، بەڵام ئەو وادیارە دوێنێ بە ئیش وکارێک چووە بۆدهۆک، ئاگاداری کردینەوە کە ئەوان لەگەڵ پسپۆڕانیان وەکو کاک شێروان باسی کرد کۆکن.

ئەو ڕێژەی کە پێشنیار کراوە وابزانم یەکێکیان ٨٪ ،١٢٪ ئەوەی تریان ١٠٪ بە ١٥٪ یە دیار بوو لەگەڵ ئەو ٨٪ و ١٢٪ نەبوون گرفت نییە، دوایی دێینە سەر ڕێژەکان، ئەوە تەنها بۆ ئاگاداری بەڕێزتان بوو، بابێینەوە سەر کاری خۆمان وابزانم کاک شێروان بەتێروتەسەلی باسی بابەتەکەی کرد، ئەوەی پێویست بوو ڕوونی کردەوە، گومان لەوەدانییە وەک کاک فرەنسۆ گوتی چەند دانیشتنێک لەگەڵ پسپۆڕانی (٣) وەزارەتدا کراوە، ئەمە کورتەی ئەم ئیشانەیە، دێینەوە سەر ناوەڕۆکی پرۆژەکە، فەرموو.

بەڕێز حسێن علی کەمال:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بسم الله الرحمن الرحيم

باسم الشعب

المجلس الوطني لكوردستان العراق

رقم القرار

تاريخ القرار

قرار

استنادا الى احكام الفقرة واحد من المادة (٥٦) من القانون رقم (١) لسنة ١٩٩٢ وبناء على ماعرضه وزير البلديات والسياحة و وافق عليه مجلس الوزراء شرع المجلس الوطني الكوردستاني بجلسته المنعقدة بتاريخ / /١٩٩٨ اصدار القرار الاتي :

اولاً: لرئاسة مجلس الوزراء افراز الاراضي الزراعية وغير الزراعية والبساتين المملوكة ملكاً صرفاً او الموقوفة وقفاً خيرياً صحيحاً الواقعة ضمن حدود المرحلة قيد التنفيذ من التصاميم الاساسية لبلديات اقليم كوردستان بما لا يتعارض مع الاستعمالات المقررة لها لدوائر الدولة القطاع العام والمختلط ومؤسسة الشهيد والمنظمات الجماهيرية والمهنية والجمعيات التعاونية لبناء المساكن.

ثانياً: تطفأ الحقوق التصرفية من الاراضي الزراعية وغير الزراعية والبساتين المثقلة بحق التصرف المملوكة للدولة الواقعة ضمن حدود مرحلة قيد التنفيذ من التصاميم الاساسية لبلديات اقليم كوردستان ويدفع التعويض الى اصحاب الحقوق التصرفية بنسبة ١٠٪ من مجموع المساحات الاراضي المطفأة حق التصرف فيها وذلك تصحيح جنسها و ١٥٪ من مجموع المساحات الاراضي التي ستسجل باسم البلدية بعد تصحيح جنسها بالنسبة للاراضي المملوكة ملكاً صرفاً الى اصحابها من الاشخاص الطبيعية او المعنوية.

ثالثا: على رئاسة مجلس الوزراء اصدار التعليمات اللازمة تنفيذ احكام هذا القرار.

رابعا: لايعمل باي نص يتعارض واحكام هذا القرار.

خامسا: على الوزراء المختصين تنفيذ احكام هذا القرار.

سادسا: ينفذ هذا القرار اعتبارا من تاريخ نشره في الجريدة الرسمية.

ئەمە پرۆژەی حکومەتی هەرێم بوو.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پاش ئەوەی لیژنە تایبەتمەندەکان گفتوگۆیەکی تێروتەسەلیان کردووە، چ لەنێوان خۆیاندا و چ لەگەڵ نوێنەری وەزارەتی پەیوەندارو حکومەت، ئەوان پرۆژەیەکیان ئامادە کردووە وەکو ئێمە بۆی دەچین ئەوان ناوەڕۆکەکەیان ڕێک خستووە، وهەندێ شت کە کاک شێروان باسی کرد ئەوەیان هەموار کردووە، وابزانم کردووتانە بەیاسا، هەر بەیاسا کە بیخوێننەوە، ئەم بڕیارە دەبێ بەیاسا، بۆیە لای خۆتان راستی بکەنەوە، فەرموو.

بەڕێز حسێن علی کمال:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بسم الله الرحمن الرحيم

باسم الشعب

المجلس الوطني لكوردستان العراق

«قرار»

استناداً الى أحكام الفقرة (١) من المادة السادسة والخمسين من القانون رقم (١) لسنة ١٩٩٢ وبناء على ماعرضه وزير البلديات والسياحة ووافق عليه مجلس الوزراء شرع المجلس الوطني لكوردستان العراق بجلسته المنعقدة بتأريخ //١٩٩٨ القرار الآتي:-

المادة الاولى:

يجوز افراز الاراضي الزراعية وغير زراعية والبساتين المملوكة ملكاً صرفاً لدوائر الأقليم والقطاع العام ومؤسسة الشهيد والمنظمات الجماهيرية والمهنية والجمعيات التعاونية لبناء المساكن. والاراضي غير الزراعية والبساتين الموقوفة وقفاً خيرياً صحيحاً الواقعة ضمن حدود المرحلة قيد التنفيذ من التصاميم الاساسية لبلديات اقليم كوردستان بما لايتعارض مع الاستعمالات المقررة لها.

المادة الثانية:ـ

١ـ يطفأ حق التصرف في الاراضي الزراعية وغير الزراعية المملوكة للدولة الواقعة ضمن المرحلة قيد التنفيذ من التصاميم الاساسية لبلديات اقليم كوردستان.

٢ـ يعوض اصحاب الحقوق التصرفية في تلك الاراضي بنسبة منها تساوي (٨٪) من مجموع مساحات الاراضي المطفأ حق التصرف فيها ويسجل باسمه ملكاً صرفاً.

٣ـ يحق لصاحب حق التصرف افراز المساحة الممنوحة له بما لا يتعارض مع الاستعمالات المقررة لها في التصاميم الاساسية للبلديات:ـ

٤ـ اذا كانت الاراضي المطفأ حق التصرف فيها واقعة ضمن مناطق غير سكنية يعوض اصحابها باراضي في مناطق سكنية داخل حدود البلديات بما يعادل تلك النسبة.

المادة الثالثة:ـ

١ـ تملك الاراضي الزراعية المملوكة ملكاً صرفاً للاشخاص الطبيعية او المعنوية (بأستثناء الجمعيات التعاونية لبناء المساكن) الواقعة ضمن حدود المرحلة قيد التنفيذ من التصاميم الاساسية الى حكومة الاقليم وتسجل بأسم البلديات ذات العلاقة (تبعاً لموقعها) اذا كانت التصاميم المذكورة تقرر لها استعمالات غير زراعية.

٢ـ يتم تعويض اصحاب تلك الاراضي عيناً من اراضي زراعية خارج حدود البلديات من اراضي الاصلاح الزراعي وان تعذر ذلك يصار الى تعويضهم بنسبة قدرها (١٢٪) من مجموع مساحات الاراضي التي ستسجل باسم البلدية ويحق لهم افراز المساحة الممنوحة لهم بما لايتعارض مع الاستعمالات المقررة لها.

٣ـ اذا كانت الاراضي واقعة ضمن مناطق غير سكنية فيعوض اصحابها عنها في مناطق سكنية داخل حدود البلديات بما يعادل تلك النسبة ويحق لهم افراز المساحة الممنوحة ايضاً.

المادة الرابعة:ـ

وصولاً الى التعويض العادل يحق لأصحاب العلاقة الأعتراض على قرارات اللجان المختصة المنفذة لاحكام هذا القرار لدى محكمة بداءة موقع العقار خلال مدة (« ١٠ »ايام) من تأريخ التبلغ بالقرار ويكون قرار المحكمة باتاً وتعتبر الدعاوي الناشئة عن تطبيق أحكام

هذا القرار من الدعاوي المستعجلة.

المادة الخامسة:-

على رئاسة مجلس الوزراء إصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ أحكام هذا القرار.

المادة السادسة:-

على الوزراء المختصين تنفيذ أحكام هذا القانون.

المادة السابعة:-

ينفذ هذا القرار إعتباراً من تأريخ صدوره وينشر في الجريدة الرسمية.

بهريز حسين علي كمال:

٤- اذا كانت الاراضي المطفأ حق التصرف فيها واقعة ضمن مناطق غير سكنية يعوض اصحابها بأراضي سكنية داخل حدود البلديات بما يعادل تلك النسبة.

المادة الثالثة:

١- تملك الاراضي الزراعية المملوكة ملكا صرفا للاشخاص الطبيعية او المعنوية (بأستثناء الجمعيات التعاونية لبناء المساكن) الواقعة ضمن حدود المرحلة قيد التنفيذ من التصاميم الاساسية الي حكومة الاقليم وتسجل بأسم البلديات ذات العلاقة (تبعا لموقعا) اذا كانت التصاميم المذكورة تقرر لها استعمالات غير زراعية.

٢- يتم تعويض اصحاب تلك الاراضي عينا من اراضي زراعية خارج حدود البلديات من اراضي الاصلاح الزراعي وان تعذر ذلك يصار الى تعويضهم بنسبة قدرها (١٢٪) من مجموع مساحات الاراضي التي ستسجل باسم البلدية ويحق لهم افراز المساحة الممنوحة لهم بما لايتعارض مع الاستعمالات المقررة لها.

٣- اذا كانت الاراضي واقعة ضمن مناطق غير سكنية فيعوض اصحابها عنها في مناطق سكنية داخل حدود البلديات بما يعادل تلك النسبة ويحق لهم افراز المساحة الممنوحة ايضا.

المادة الرابعة:

وصولا الى التعويض العادل يحق لأصحاب العلاقة الاعتراض على قرارات اللجان المختصة المنفذة لاحكام هذا القرار لدى محكمة بداءة موقع العقار خلال مدة («١٠» ايام) من تأريخ التبلغ بالقرار ويكون قرار المحكمة باتا وتعتبر الدعاوى الناشئة عن تطبيق احكام هذا القرار من الدعاوى المستعجلة.

المادة الخامسة:

على رئاسة مجلس الوزراء إصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القرار.

المادة السادسة:

على الوزراء المختصين تنفيذ احكام هذا القانون.

المادة السابعة:

ينفذ هذا القرار اعتبارا من تاريخ صدورة وينشر في الجريدة الرسمية.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس. ئەو پرۆژەیە پاش ئەو گفتوگۆ تێروتەسەلە وابزانم لیژنە پەیوەندارەکانی ناو پەرلەمانیش لەسەری ڕێککەوتوون، جا دێینەوە سەری، مادده بەمادده گفتوگۆی لەسەر دەکەین و لەهەر جێگایەکیش برادەران موداخەلەیان هەبوو، بفەرموون. کاک شمائیل فەرموو.

بەڕێز شمائیل ننو بنیامین:

السید رئیس المجلس.

انا لدیّ اضافة مفهوم، لا ادري اين اقترحه.. شكرا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

حەز دەکەی بیلێی، دوایی بزانین جێگەکەی لەکوێیە، گفتوگۆی لەسەر دەکەین. جا ئێستا مادده بە مادده بیخوێنەوە.

بەڕێز حسێن عەلی کەمال:

المادة الاولى:

يجوز افراز الاراضي الزراعية وغير الزراعية والبساتين المملوكة ملكا صرفا لدوائر الاقليم والقطاع العام ومؤسسة الشهيد والمنظمات الجماهيرية والمهنية والجمعيات التعاونية لبناء المساكن، والاراضي غير الزراعية والبساتين الموقوفة وقفا خيرْيا صحيحا الواقعة ضمن حدود المرحلة قيد التنفيذ من التصاميم الاساسية لبلديات اقليم كوردستان بما لا يتعارض مع الاستعمالات المقررة لها.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ماددەی یەکەم، کێ حەز دەکات گفتوگۆی لەسەر بکات؟ با ناونووسیان بکەین، یەک تێبینیمان هەیە، چونکە ماددەکە لەوانەیە زۆر گفتوگۆی پێویست بێ تکایە ئەوبرادەرانەی ئەیانەوێ قسە بکەن، ڕەچاوی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان بکەن، (کاک ئیبراهیم، کاک مامەند، کاک ئازاد قەرەداغی، کاک د.ڕزگار، کاک یونادم). کاک ئیبراهیم فەرموو.

بەڕێز ئیبراهیم سەعید محەمەد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەراستیدا ئەم بابەتە بابەتێکی گرنگە، چونکە پەیوەندی بە بەرژەوەندی خەڵکەوە هەیە،پاشان جێگیر کردنی برگەی قۆناغی پێش جێبەجێ کردن (تقيد) بەوە زۆر شتێکی باش هاتووە، واتە رەها (مطلق) نەبێ بۆ شارەوانی.

تێبینی دووەم، بەرای من هەر بریارێکی وا یاخود هەر یاسایەکی وا گرنگ کە دەخرێتە بەردەمی پەرلەمان ئەبێ ئەو پرۆژە یاساییە یاخود ئەو پرۆژەی بریارە تەواو بێت، واتە لێرە ئەبوایە وەزارەتی

شارەوانی خشتەیەکی هەڵواسراوی بناردبایە بۆ هەر شارەوانییەک کە چ رووبەرێک پێویستە لە هەر شارەوانییەک وچ جۆرە زەویەک لەو شارەوانیە هەیە تاکو ئەندامی پەرلەمان زیاتر شارەزایی هەبوایە لە بابەتەکە وتوانیبای بریارێکی باشی لەسەر بدات. بابەتێکی تر، بابەتی (افرازی بساتین)ە بەراستی لێرە مەبەستم باغی بەراوە نەک رەز کە ئێمە لەدهۆک پێی دەڵێین (چەم)، رەز هی ترێیە ئەوە دێمیە، وچەم هەیە کە بەراوە هی داروبارو میوەهات، ئەو باخانە جۆرێ جوانی دەدەنە شار، ئەبێ ئێمە پەلەی لێ نەکەین و زۆر ورد بین لە (افرازی) ئەو باخانە، بۆ تەندروستی باشە، چونکە ئۆکسیدی کاربۆن وەردەگرێ و ئۆکسجین دەبەخشێ، وتۆزوخۆڵ لەشارەکە کەم دەکاتەوە، هەروەها کەش وهەوا خۆش دەکات، جگە لەوە کە قەرەبوو کردنەوەی زۆری دەوێ ئەگەر بێتوو قەرەبووی ئەوانە بکەی، پاشان ئەگەر بێتو (افرازەکەی) بۆ مەسەلەی گەشت وگوزار بێت زۆر ماقووڵە، بۆ باخچە بێت بۆ شتی وابێت ئەوا بساتین زۆر باشە، بەڵام بیکەی بە زەوی و شوققە ئەوە مانەوەی وەکو باغ زۆر باشترە ئەگەر زەوی کشتوکاڵی یە یاخود ناکشتوکاڵی ئێمە لەگەڵی داین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تەنها یەک تێبینیم بۆ هەموو ئەندامانی پەرلەمان هەیە بۆ ئاگاداریتان، ئەم پرۆژەیە لە ساڵی ١٩٩٤ەوە دێت و دەڕوات زۆر جار گفتوگۆش کراوە ئەگەر کاتی خۆی تێبینییەک هەبوایە، دەبوایە بە ئێمەتان بگوتایە، بۆ ئەوەی وەزارەتی تایبەت ئەوەی پێویست بێ لەگەڵی بینێرێ و پسپۆڕانی وەزارەتی تایبەتمەندیش زۆر دانیشتنیان کردووە لەگەڵ لیژنە پەیوەندارەکانی ناو پەرلەمان، ئەو بابەتانە بەتێروتەسەلی باس کراوە تەنها بۆ ئاگاداریتان، ئێستاش ئەوە چوار ساڵە ئێمە دێینەوە داوای هەندێ شت بکەین، خۆزگە لە ١٩٩٤ەوە داواتان بکردایە بۆ ئەوەی ئامادەیان بکردایە، مەسەلەی (بساتین)یش بۆ ئەوەی دیسان نەچینەوە ناو بابەتەکە، وابزانم جەنابی کاک شێروان روونی کردەوە چ مەبەستە و کام بستان و چ مەبەستە لەم باغانە. کاک مامەند ئاغا فەرموو.

بەڕێز مامەند محەمەد ئەمین بابەکر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

منیش لەسەر باغەکان(بساتین) دەمەوێ هەندێ بدوێم، کاک شێروان ئاماژەی بەوە کرد کە یاسای تر هەیە، بەڵام لێرە بواری داوە بۆ ئەوەی جیاکاری بکرێن (افراز) بکرێن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

جا ئەگەر افراز بکرێت ئەو یاسایە دەیگرێتەوە.

بەڕێز مامەند محەمەد ئەمین بابەکر ئاغا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دەربارەی بساتین دووبارە جەخت دەکەم، لەسەر قسەکەی کاک ئیبراهیم کە (بساتین) وەکو زەوی نییە خەرجی دارایی زۆری تێ دەچێ تاوەکو ئەو باغە دێتە بەر. پێویستە چاودێری ئەو شتانە بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سـەرۆکی ئـەنجـومـەن:

وەزیری تایبەتمەند لێرە دانیشتووە. مامۆستا مەلا تاهیر فەرموو.

بەڕێز مەلامحەمەد تاهیر محەمەد زین العابدین:

بەڕێز سـەرۆکی ئـەنجـومـەن.

من ناوەڕۆکی ماددەکە بە ئالۆز(غامض) دەبینم، روونکردنەوەیەک پێویستە دەربارەی ماددەی یەکەم. افرازی زەوی بۆ دروست کردنی خانووە، وەکو لەخوارەوە دەڵێ لەبەر ئەوە لەدوای (ملکا صرفا) ئەبێ بڵێی (ملکا صرفا لشخص طبیعی او لدوائر الاقلیم) چونکە مەبەست لە افرازی زەوی بۆ دروست کردنی خانووە، ئەوە یەکەم .

دووەم :دەربارەی (وقف)ە، (وقف)ی لەماددەکە تێکەڵاو کردووە، کردوویەتی بە یەک ماددە، من پێم وایە (وقفا خیریا صحیحا) (وقفی ذری) دەر دەکات، ئەگەر مەبەست ئەوە بێت کەوا موڵکی صرفیش هەر قابیلی افراز بێت ئەبێت بڵێ (وقفا شرعیا صحیحا) تاکو (ذری)شی بەرکەوێ چونکە ذریش لەموڵکی صرف بەو لاوە زیاتر نییە، ئەمە دووان.

سێیەمیان لە کۆتاییدا دەڵێ: (بما لا یتعارض مع استعمالات المقرره لها)، ئەو پێوەندە (قەید)ە تەنها بۆ ماڵی وەقفە، ئەم قەیدەی لەماددە یەکدا هاتووە ئەگەر لایەنی تریش بگرێتەوە ماددەکانی دواوەش دەگرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سـەرۆکی ئـەنجـومـەن:

سوپاس، کاک ئازاد فەرموو.

بەڕێز ئازاد عـەبدولقـادر قـەرەداغی:

بەڕێز سـەرۆکی ئـەنجـومـەن.

من تێبینیەکم هەیە لەسەر ماددە یەک، بەراستی حەز دەکەم دوای شەهید، ناوی پێشمەرگەش بێت، چونکە ئەو پێشمەرگانەی کە بریاری پەرلەمانی لەسەرە لە١٩٩١/٣/٢١کەناویان بێت و بیـان گـرێتـەوە. ئەوانەی پێش ١٩٩١/٣/٢١، بەبریاری پەرلەمـان بە چەکداری شۆڕشگێڕ ناودەبرێن، بەڵام ئەو پێشـمەرگانەی کە پێش راپەرین، مافی ئەوەیان هەیە کە ناویان هەبێت و زەویان پێ بدرێت،من حـەز ئەکـەم ئەوانە زیاد بکرێت، بـۆ خـەبات و مـاندووبوونی ئەو پێشمەرگانە،لە یاساکە ناویان هەبێت، زۆر سوپاس .

بەڕێز سـەرۆکی ئـەنجـومـەن:

ناوی پێشمەرگە لەڕاستیدا وەکو ئەشخاس نییە، وەکو دام ودەزگاکانە، واتە ئەوزەوییەی کە دەکوژێندرێتەوە (اطفاء ئەکرێت)یا افراز ئەکرێت ئەڕوا بۆ کوێ؟ ئەڕوا بۆ دام و دەزگای حکومەت، لە نێـوان ئەوانە دەزگـای شـەهیـد، دەزگـای شـەهیـدیش بە راسـتی زیاتر بۆ شـەهیـدانی کوردستانە،ناکرێ بڵێن، زەوی وەربگرن بیدەن بە پێشمەرگە،دەزگایەک هەیە دەزگاکە خۆی زەوی دابەش ئەکا بۆ پێشمەرگە،جائەوە حکومەت بریاری داوە بیدات بە پێشمەرگە.

بەڕێز ئازاد عـــــبدولقـــــادر قـــــەرەداغی:

بەڕێز ســــــەرۆکی ئـەنجـــــــومــــــەن.

قسـەکەی جەنابت راستـە تەواوە،وەزارەتی پێشمـەرگەش هەر دەزگـایەکی رەسمیـە ،ئەگەر زەوی دابەش بکات بە سەر پێشمەرگەدا ئاساییە .

بەڕێز ســــــەرۆکی ئـەنجـــــــومــــــەن:

دەزگای شەهید هەڵدەستێت بەوئەرکەو راستەوخۆ دابەشیان ئەکات، بۆ نمونە ئەڵێت دەهەزار پارچە زەوی ئەدەین بەخێزانە شەهیدەکان ودەزگاکە خۆی هەڵدەستێت بە راپەڕاندنی ئیش وکارەکان و وەزارەتێکی دیاری کراو هەڵناسێ بە کارەکانی ئەم دەزگایە .

بەڕێز ئازاد عـــــبدولقـــــادر قـــــەرەداغی:

بەڕێز ســــــەرۆکی ئـەنجـــــــومــــــەن.

من حەزم کرد وەکو پێشنیارێک بیخەمە رووبۆ ئەندامانی پەرلەمان .

بەڕێز ســــــەرۆکی ئـەنجـــــــومــــــەن:

کاک د. رزگار فەرموو .

بەڕێز د.قـــــاسم مـــــحـــــمـــــەد قـــــاسم:

بەڕێز ســــــەرۆکی ئـەنجـــــــومــــــەن.

من دوو تێبینم هەیە ،یەکێکی باس کرا پێویست ناکات دووبارەی بکەمەوە. دووەم لەسەر وشەی (لدوائر الاقلیم) لێرە وابزانم روون نییە ، واتە پێویستە وشەیەکی تر هەبێت(ملکا صرفا لدوائر الاقلیم) (لحساب) یاخود (لصالح) ، سوپاس.

بەڕێز ســــــەرۆکی ئـەنجـــــــومــــــەن:

ئەوە وابزانم لێرەش زیادمان کردووە، ئێستا کاک شێروان زیادی دەکات (لاغراض .. کذا... کذا) ئەوەی جەنابتان و مامۆستاش هەمان شت دەگرێتەوە، ئەوە چارە کراوە، پێشنیارێکە ئێستا دەیخەینە سەری. ئەوانەی کەویستیان لەسەر ئەم بابەتە قسە بکەن تەواو، تەنها کاک یۆنادم ماوە، فەرموو.

بەڕێز یونادم یوسف کنا/وەزیری ئاوەدانکردنەوە:

بەڕێز ســــــەرۆکی ئـەنجـــــــومــــــەن.

ئێستا دوو پرۆژە خرایە روو، بەڵام ئێمە نازانین لەسەر کامیان قسە دەکەن، ئەوەی حکومەت خرایەروو و ئەوەی پەرلەمانیش (حصر) نەکرا لەسەر کامیان ئێستا کە دەنگدان بێت یاخود شتێک بێت، لەوەی حکومەت ئەڵێ (لرئاسە الوزراء افراز الاراضی) لەراستیدا ئەوە وەزارەتی شارەوانی پەیوەندارە بە (افراز) ، بەڵام مەبەستیان ئەوەیە (بعد مصادقە مجلس الوزراء للجهات المختصە افراز الاراضی) ئەوە مەبەستێتی کە بەرەڵلا (اطلاق)نەبێت بۆ شارەوانی، بۆ ئەوەی هەر شارەوانیەک بە ئارەزووی خۆی (افراز) بکات، حصر بکات، وەکو چۆن نمونەیەک بوو لە ناوچەی

سۆران دەستیان کرد بە افراز (معمل اسفلت) افرازیان کرد مەبەستم ئەوەیە ماددەیەکی وا بێت (بعد مصادقة مجلس الوزراء یجوز افراز الاراضی) واتە تەواو بکرێت، واتە حالەت بە حالەت لە نێوان شارەوانی و ئەنجوومەن بۆ خۆ دوورگرتن لەشپرزەیی (تفادیا للارباکات) وبۆ نەهێشتنی دروست بوونی کێشە شتێکی وا بکرێت یانی (اطلاق) نەکرێت.

دووەم، (بساتین) منیش لەگەڵ رای برادەرانم کە شارەکانمان وەکو بلۆکی کۆنکیریتی لێ نەیەت، باغەکان دەبێ هەر بپارێزرێن لەهەر دەست لێدانێک لەوانەیە بکرێتە باخچەیەکی گشتی قەیناکە، بەڵام بۆ بینایەو خانوو ئەوە هەر نابێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن:

بەڵێ سوپاس. ئەو خاڵانە تەواو، فەرموو کاک عەدنان.

بەڕێز عەدنان محەمەد نەقشبەندیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن.

ئەوەی کاک یونادم فەرمووی،کە ئەنجوومەنی وەزیران ڕێنمایی دەربێنێ، جارێ وەزارەتی تایبەتمەند وەزارەتی شارەوانییە، بەرپرسیاریەتی ئەندامی ئەنجوومەنی وەزیران بەرپرسیارێکی بەهاوکارییە(تضامنیە). پێویستە وەزیری شارەوانی و ئەنجوومەنی وەزیران ئاگاداری یەکتر بن، پەسەند نییە وەزیری شارەوانی شتێک بکات ئەنجوومەنی وەزیران ئاگای لێ نەبێت، وەزیری شارەوانی بەرپرسیارە لەوەزارەتی پێشمەرگە، بەرپرسیارە لە وەزارەتی کشتوکاڵ، وەزیری شارەوانی، بەرپرسیاریەتی (تضامنی) لەهەموو دنیادا هەیە، پێویستە ئەو شتانە لە ئەنجوومەنی وەزیران باس بکرێت، ئەگەر ڕێم پێ بدەی قسەی تریشم ماوە، هەر چەندە دەڵێن (التکرار قبیحا ولو کان ملیحا)، هەر ویستم یارمەتی برادەران بدەم، من کاغەزێکم بۆ کاک شێروانیش نووسی، شتێکی تازەیان نەهێناوە، یاساکە خۆی هەیە، تەنها هەندێ شتیان وا لێ کردووە کە لەگەڵ وەزعی ئێمە بڕوات، بابەتی قەرەبووەکە (تعویض) لەبەر ئەوە بابەتەکە بەو شێوەیە بڕوات باوەڕتان هەبێ هیچ تەواو نابێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن:

سوپاس، نەخێر تەواو دەبێن هەندێ سەبرتان هەبێت، کاک شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناسح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن.

من چەند تێبینییەکم هەیە، کە ئەمەوێ ئاماژەی بۆ بکەم پێش ئەوەی وەڵامی برادەران بدەمەوە، یەکەم، ئێمە کە دەستەی سەرۆکایەتی ئەنجوومەنی وەزیرانمان هەڵگرتووە لەسەر لێکۆڵینەوەیەک هەڵمان گرتووە، ئەنجوومەنی وەزیران زۆر لەوە گەورەترە کە تەماشای افرازێک بکات، افراز لە دەزگایەک دەکرێت کە پێی دەڵێن شارەوانی لەگەڵ بەڕێوەبەرایەتی تۆماری عەقاری و هەزارەها افراز چ لەپێش ڕاپەڕین چ لە دوای ڕاپەڕینیش کراوە، بەبێ ئەوەی بچێتە ئەنجوومەنی وەزیران.

خاڵی دووەم کە دەمەوێ بیڵێم ئەوەیە، ئەو بڕگەیەی کە ئێمە خستومانەتەڕوو دەقی بڕگەی یەکە لە بڕیاری (٢٢٢)ی ساڵی ١٩٧٧ تەنهاو تەنها دەزگای شەهیدمان زیاد کردووە، کە ئەگەر هاتوو دەزگای شەهید لە پاشەڕۆژ زەوی هەبوو ئەویش وەکو فەرمانگەیەکی دەوڵەتی بتوانێ افرازی خۆی بکات و دابەشی بکات بەسەر خێزانی شەهیداندا.

دەربارەی بڕیاری (٢٢٢) هەتا ئێستا لەکاردا (نافذ) بووە و دەربارەی ئەو بڕگەیەی کە برای بەڕێزم کاک ئیبراهیم ئاماژەی بۆ کرد، کە باسی افراز دەکات، بابەتی افراز هەروەکو لە یاساکان هاتووە افرازی باغەکان ڕێنمایی زۆر تەسکی بۆ دەرچووە و (حصر)ی کردووە لەبەر ئەوەی کە هانی سامانێکی نەتەوەیی بدات، کە ئەویش میوەجاتە، کاک ممند ئاغاش هەر بەهەمان شێوە بۆ (افراز)ی باغەکان چوو.

ئێمە (افرازی بساتین) وەکو خۆی بەجێمان هێشتووە، وهیچ دەستکاریەکمان نەکردووە، مامۆستا مەلا تاهیر دەڵێ تەنها افرازەکە بۆ کەرەسەی خانووبەرەیە نەخێر بۆ خانووبەرە نییە، ڕەنگە کەلوپەلی بازرگانی بگرێتەوە، ڕەنگە کەلوپەلی پیشەسازی بگرێتەوە، یاخود مەڵبەندی شارستانی بگرێتەوە و ناوچەی سەوزایی بگرێتەوە بەڵام تەنها بۆ خانووبەرە نییە، بابەتی (وقفی خیری صحیح) ئەو (وقف)ەیە کە موڵک سرفە و بۆ لایەنی خێرخواز تەرخان کراوە، ئەو (وقف ذري) کە جەنابی ئاماژەی بۆ کرد، ئەوە لەبڕیاری ژمارە (٢٢٢) چارەسەر کراوە و لەو پرۆژەیە هیچ تێبینییەکی لەسەر نەهاتووە بۆ ئەوەی ئێمە ڕای لەسەر بدەین، ئێمە بۆیە پرۆژەکەمان وەکو خۆی هێناوەتەوە دەقاودەق، تەنها بابەتی (وەقفی خیری صحیحی) تێدا هاتووە ئێمەش چارەسەرمان کردووە، ئەوەی برای بەڕێزم کاک ئازاد ئاماژەی بۆ کرد، حەز دەکەم ئەوە بزانێ بابەتی افرازی زەویە بابەتی ئەو بڕگەیە، دابەش کردنی زەوی نییە لەسەر پێشمەرگە، بۆیە وەزارەتی پێشمەرگە بە ئاسایی بەگوێرەی ئەو بڕگەیە مافی افرازێ زەوی هەیە ئەگەر هاتوو زەوی هەبوو، چونکە ئێمە لێرە دەڵێین (لدوائر الدوله والقطاع العام) وەزارەتی پێشمەرگە یەکێکە لەفەرمانگەکانی دەوڵەت کە مافی هەیە زەوی افراز بکات ئەگەر زەوی هەبوو بەسەر پێشمەرگەکان دابەش بکات و بێگومان ئێستاش دابەش کردنی زەوی هەموو بەڕێزان هەروەکو برادەران دەزانن بەگوێرەی بەرنامەیەک دەڕوات کە لەلایەن وەزارەتی شارەوانی ئامادە کراوە، وهەموو لایەک تێدا بەشدارە چ پێشمەرگە بێت چ شەهیدان بن چ فەرمانبەر بێت، کاک د.ڕزگار بەهەمان شێوە مەسەلەی فەرمانگەکانی هەرێمی هێناوە، لێرە لە یاسای پێشوو (دوائر الدوله) هاتووە ئێمە تەنها ئەوەندەمان کردوە فەرمانگەکانی دەوڵەتمان کردووە بە (دوائر الاقلیم) کە جێگای ئەو بگرێتەوە هەر فەرمانگەیەک لەفەرمانگەکانی هەرێم ئەگەر هاتوو زەوی هەبوو مافی افرازی هەیە، ئەوە بوو بەکورتی تێبینییەکانی ئێمە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک حسێن جەنابی وەزیری شارەوانیی، فەرموو.

بەڕێز حسێن تەها سنجاری/وەزیری شارەوانی وگەشت وگوزار):

بەڕێـز ســـــەرۆکی ئـەنجـــــومـــــەن.

ڕاستە گفتوگۆی درێژ زۆر گرنگە هەتاکو هیچ کەلێنێک لەم پرۆژەیەدا بەر چاو نەکەوێ ولە دوایدا کێشەمان بۆ دروست نەکا لە ڕووی جێبەجکردنەوە، خاڵی هاودژی سەرەکی لە نێوان ئەم پرۆژەیە دوو خاڵن، یەکێکیان قەرەبوکردنەوەیە(تعویض)، جا قەرەبووکردنەوە ئایا (عەینی) بێ یاخود نا؟، ئەوی دیکە بابەتی قەرەبوکردنەوەی ڕێژەیە بە(نسب) لە هەر دوو بابەتدا چ شارەزایەکان ویاساناسەکان بە درێژی چەندین سەعات دانیشتوون وپێک هاتوون و گەیشتوونەتە جۆرە (ئیجماعێک) دەربارەی ئەم دوو خاڵانە، بێگومان ئەمە پرۆژەیەکی گرنگە خەڵکی چاوەڕێی دەکەن وەبرادەرانی بزووتنەوەی ڕزگاری خوازی کورد چاوەڕێی دەکەن وەکو جەنابی سەرۆکی ئەنجوومەن چەن جار فەرمووی کە لە (٩٤)ە وەئەم هاتوو چۆیە هەیە ئەم گفتوگۆیانە و ئەم درێژەپێدانە هەمووی هەیە، ئێمە تکا ئەکەین گفتوگۆ کردن زیاتر لەسەر ئەو دوو خاڵانە بن، واتا قەرەبوو و جۆری قەرەبووکردنەوە.

دووەم: بابەتی ڕێژەکان (نسب) هەتاکو ئەم پرۆژەیە ببێتە مزگێنییەک بۆ تێکۆشەرانی بزووتنەوەی ڕزگاری خوازی کوردستان وخەڵکی دیکە کە بتوانین خزمەتیان بکەین وەبتوانین شتێکیان پێشکەش بکەین هەتاکو ئەوانیش بتوانن خانوو بۆ خۆیان و خێزانیان دروست بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێـز ســـــەرۆکی ئـەنجـــــومـــــەن:

سوپاس بۆ جەنابی وەزیری شارەوانی بۆ ئەو خۆتێکەڵکردنە(مداخلە)ی وابزانم تەواو بوون، لەسەر ئەم خاڵە چ موداخەلەی ترمان نەما، چونکە وتمان ناونووسمان کرد جا ئەوەی کە قسەی لێکرا ناگەڕێینەوە سەری، وابزانم ڕوونە ئەو موداخەلانە چەن تەوەرێکی تێدا هەیە، جارێ پێشەکی با گرفتی باغ و بێستان تەواو کەن، چونکە وابزانم کاک شێروان لەسەرەتاوە باسی کرد، ئەوەی کە پەیوەندی بە باغەکانەوە هەیە بە هەر دوو جۆر یاسای خۆی هەیە و دیاری کراوە و ئەوەی کە دێتەوە پەیوەندی بە ڕەنگرێژی(تصمیم)ی شارەکانەوە هەیە ئەوە ماددەی تێ هەیە کە چارەسەری زۆر مەسەلە دەکات، وابزانم تەواو بوو، لەڕاستیدا کاک یۆنادم سەبارەت بە پەرلەمان ئێمە واتەماشا ئەکەین بەپێی یاسا پێویستە لایەنی پەیوەندار کە وەزارەتەکانن هەر پرۆژەیەک ئەنێرن دێتە ئەنجوومەنی وەزیران، لە ئەنجوومەنی وەزیران باس دەکرێت و بڕیاری لەسەر ئەدرێت وئەنجوومەنی وەزیران دەینێرێ بۆ پەرلەمان بەو بنەمایە کە تاکو ئێستا ئێمە لەسەری ڕۆیشتووین، ئەوەی لە دەرەوە ئەکرێ یا ناکرێ ئەوە مەسەلەیەکە زیاتر جێدەهێڵدرێ بۆ برا وەزیرەکان، بەڵام هەر پرۆژەیەک کە دێ بۆ ئێرە ئێمە وا تەماشای دەکەین کە ئەنجوومەنی وەزیران ڕەزامەندی لەسەر بووە، لەبەر ئەوە ئەم بابەتە بەلای ئێمەوە کۆتایی پێهاتووە لەیاساکە، بۆ ئەو برادەرانەی کە هەندێ پرسیاریان کرد ماددەیەک تەرخان کراوە، ئەم یاسایە کە دەرچوو ئەنجوومەنی وەزیران بۆی هەیە

ڕێنمایی دەر بکات بۆ چۆنیەتی جێبەجێ کردنی، بێگومان ئەنجوومەنی وەزیرانیش دەتوانێت بۆ هەر شارەوانییەک یان بۆ هەر شارێ بەپێی پێویست ڕێنمایی دەرکات کە لە چوارچێوەی ناوەڕۆکی یاساکەدا بێت. مەسەلەی وەزارەتی (پ.م) و بۆ ناوی (پ.م) وابزانم کاک شێروان مەبەستەکەی زۆر روون بوو، وەزارەتی (پ.م) ماوە و ئیش وکاری خۆی دەکات، ئەگەر هەر شتێکیش ببێ بە تەئکید ئەوە ئەنجوومەنی وەزیران خۆی ئەزانێت چۆن ئەو دەسکەوتە بە (پ.م) ئەدات، وابزانم بڕیاریش دراوە یەکەم بۆ خێزانی شەهید بێت، کە خێزانی شەهید زەوی بەرکەوت ئەوجا خێزانی (پ.م) دوایی ئەوە پێشمەرگە دێرینەکانمان خەڵکی شیاو(مستحق)ن، بەیاری خوا باوەڕ ناکەم ئێوە ئەندامانی پەرلەمان کەم تەرخەمی بکەن لەو مەسەلەیەو بەتایبەتی لیژنەی پێشمەرگەش ئەبێ موتابەعەی ئەو بابەتە بکات ولەگەڵ ئەنجوومەنی وەزیرانا، لەگەڵ وەزارەتی تایبەتیا هەوڵ بدەن ئەم بابەتە باس بکەن پشکی یەکەم بۆ خێزانی شەهیدانە و، خێزانی شەهیدانیش زۆربەی خێزانی پێشمەرگەیە دوای ئەوانیش پێشمەرگە دێرینەکانمان دێن، ئێستا کاک شێروان باسی کرد ئێمە ڕێککەوتنێکی سەرەتاییمان لەسەر ئەم خاڵانەی ئەم پرۆژەیە هەیە هەروەها بۆ قەرەبوو (تەعویض) کۆکین وەزارەتی داراییش ئاگاداری منیان کرد بە تەلەفۆن ئەوان چ گرفتێکیان نییە ئەگەر گرفتیش هەبێ وابزانم، لەسەر مەسەلەی جۆری قەرەبووە، کۆکین لەگەڵ لیژنەکانی تایبەتمەند، هەرسێ وەزارەت ولیژنەکانی ئێمە لەسەر ڕێژەکەش نیمچە ڕێککەوتنێکیان هەیە لە نێوان حکومەت و لیژنەکانی پەیوەندار، لەوانەیە لە ناو پەرلەماندا هەوڵی تریش هەبێ، ئێمە گوێ ئەگرین، نیمچە ڕێککەوتنێکیان هەیە لەسەر ڕێژەکە کە (٨)، (١٢)یە وە (١٠)یە (١٥)یە ئەوە خۆیان دیاریان کردووە بەمنیان گوت (١٢،٨) بێ وەزارەتی دارایی منیان ئاگادار کردەوە وابزانم ئەوەش تەواو بوو، بەیاری خوا گفتوگۆکردن زۆر ناخایەنێ لەسەر ئەو بابەتانە. مامۆستا مەلا محەمەد فەرموو.

بەڕێز مەلا محەمەد تاهیر زین العابدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن.

جەنابێ کاک شێروان بۆی باس کردی کەوا سەرچاوەیەک هەیە بۆ ئەم ماددە کەوا دەرهاتووە ئەو سەرچاوەش کە دەرهاتووە نادیاریەکی تێدایە، ئەگەر بتانەوێت نا دیاریەکەی نەمێنێتەوە بە خراپ لێک نەدرێتەوە نەکرێ ئەبێ بوترێت (یجوز لدوائر الدولة) واتە (دوائر الاقلیم یجوز لدوائر اقلیم والقطاع العام ومؤسسة الشهید ومنظمات الجماهیریة والمهنیة والجمعیات التعاونیة) لە دوای ئەوان (مساکن) ئینجا جیاکردنەوەی زەوی نا کشتوکاڵی، ئەگەر وای لێبکەن نادیاری(غموض) لە ماددەکە نامێنێ مەرج نییە لەوێ بە نادیاری هاتبێ تا ئێمە بە نادیاری باسی بکەین.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن:

ئەمەی جەنابت ئەیڵێی فەرمانگەکان هەقی ئەوەیان نییە جیا کردنەوە (فەرز) بکەن، شوێنی تایبەتمەند ئەمە دەسەپێنێتە سەر ئەم فەرمانگانە.

بەڕێز مـەلا مـحـەمـەد تاهیـر زین العـابدین:

بەڕێـز ســـەرۆکی ئـەنجـــومــــەن.

بەڕێز ئەڵێم فەرمانگە هەقە بیکات، بەڵام ئەگەر پاش و پێشیەکەی بکەن هیچ نادیاریەکی تێدا نامێنێت، واتە خراپ لێک نادرێتەوە.

بەڕێـز ســـەرۆکی ئـەنجـــومــــەن:

بە وتەی جەنابت (لدوائر الاقلیم) ئەوانە زەوی جیا بکەنەوە وابزانم ئەوە ئیشی شارەوانیە، ئەو جیاکاری (فەرز) دەکات.

بەڕێز مـەلا مـحـەمـەد تاهیـر زین العـابدین:

بەڕێـز ســـەرۆکی ئـەنجـــومــــەن.

دە ماددەکەش هەر مەبەستی ئەوەیە.

بەڕێـز ســـەرۆکی ئـەنجـــومــــەن:

مەبەستی پرۆژەکەش ئەوەیە کە هەق بدەین بە شارەوانی کە زەوی فەرز بکات بۆ ئەو فەرمانگانە بۆ ئەو لایەنانە کە داوای دەکەین ئەی بۆ کێیە؟ ئەو فەرمانگانە مافی ئەوەیان نیە لە خۆیانەوە زەوی جیاکاری (فرز الاراضی) بکەن، چونکە ئێمە وەزارەتێکمان هەیە پێی ئەڵێن وەزارەتی شارەوانی، وەزارەتی شارەوانی ئەو ئیشە دەکات وەکو کاک شێروان باسی کرد ئەوە ئیشی بەڕێوەبەرایەتیەکانی شارەوانییە کە فەرزی زەوی و زار وئەو شتانە بکات ئیشی فەرمانگەیەکی تر نییە بەکەیفی خۆی بچێت مل بداتە زەویەک وبڵێ بۆ من و فەرزی دەکەم، وەزارەتی شارەوانی لەسەر داخوازی و پێویستی بابڵێین حکومەت، بڕیار ئەدەن فەرزی ئەو پارچە زەویە بکەن یاخود ئەو ناوچەیە بکەن، پاشان بەشی ئەو فەرمانگانە بەپێی ئەو پێداویستیانەی کە هەیە دەدرێت، مەسەلەکە وابزانم وایە، سوپاس مامۆستا.

ماددە (یەک) گفتوگۆی تەواو بوو، ئەیخەینە دەنگ دانەوە کێ لەگەڵە؟.. سوپاستان دەکەین، کێ لەگەڵ نییە؟ بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا سوپاس.

ماددە (٢).

بەڕێز حـــســـێـن عـــەلی کـــەمـــال:

المادة الثانية:

١- يطفأ حق التصرف في الاراضي الزراعية وغير الزراعية المملوكة للدولة الواقعة ضمن المرحلة قيد التنفيذ من التصاميم الاساسية لبلديات اقليم كوردستان.

٢- يعوض اصحاب الحقوق التصرفية في تلك الاراضي بنسبة منها تساوي (٨٪) من مجموع مساحات الاراضي المطفأ حق التصرف فيها ويسجل باسمه ملكاً صرفاً.

٣- يحق لصاحب حق التصرف افراز المساحة الممنوحة له بما لايتعارض مع الاستعمالات المقررة لها في التصاميم الاساسية للبلديات.

٤ـ اذا كانت الاراضي المطفأ حق التصرف فيها واقعة ضمن مناطق غير سكنية يعوض اصحابها باراضي في مناطق سكنية داخل حدود البلديات بما يعادل تلك النسبة.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

مادده(٢)، تێبینی خۆت بخوێنەوە بۆ ئەوەی برادەران ئاگادارین.

بەڕێز شێروان ناسح عەبدوڵلا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سەبارەت بە بڕگە(٢)، ئێمە تێبینیەکمان هەیە لەوانەیە لە چاپ دەرنەچوبێ، دەڵێ جارێ بڕگەکە وەکو خۆی دەخوێنمەوە(يعوض اصحاب الحقوق التصرفية في تلك الاراضي بنسبة منها تساوي«٨٪» من مجموع مساحات الاراضي المطفأ حق التصرف فيها ويسجل باسمه ملكاً صرفاً). ئەوەی کە دەرنەچووە پاشی(يعوض اصحاب الحقوق التصرفية في تلك الاراضي)یە، ئەوجا لێرەوە دەست پێدەکات (عيناً من الاراضي الزراعية (الاصلاح الزراعي خارج حدود البلديات وإن تعذر ذلك يصار الى تعويضهم)، ئەوجا دێتەوە (بنسبة منها تساوي «٨٪» من مجموع مساحات الاراضي المطفأ حق التصرف فيها ويسجل باسمه ملكاً صرفاً).

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

جا کاک شێروان ئەم دورو درێژیەی دەوێ؟

بەڕێز شێروان ناسح عەبدوڵلا:

يعوض اصحاب الحقوق التصرفية في تلك الاراضي عيناً من الاراضي الزراعية (الاصلاح الزراعي خارج حدود البلديات وإن تعذر ذلك يصار الى تعويضهم بنسبة منها تساوي «٨٪»).

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باشە من یەک پرسیار دەکەم: ئەگەر زەوی (اصلاح زراعی) نەبوو، چ بکەین؟ حکومەت چ بکات؟

بەڕێز شێروان ناسح عەبدوڵلا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەکو بنەمایەکی گشتی (اصلاحی زراعی) تا ئێستا زەوی ناداتە شارەوانیەکان بەرامبەر بەو زەوییەی کە شارەوانی دەیداتێ، لەبەر ئەوەی ئەوان دەڵێن ئێمە سوود لەزەوی کشتوکاڵی وەرناگرین.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەڵام ئەگەر نەبوو چ بکا؟ باشە لە پارچە زەویەک، کابرا دۆنمێکی بەرکەوت زەوی (اصلاحی زراعی) نەبوو؟ ملی جوتیارێک بگری (٢٠، ٣٠) جوتیار دەربکەین تاکو دوو سێ دۆنم ئەدەین بە کابرا.

بەڕێز شێروان ناسح عەبدوڵلا:

نەخێر، جا ئەگەر ئەو نەبوو دێت ئەو لە ناو ئەو زەویە کە دەیبات ڕێژەیەک لەو زەویەی دەداتێ.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن:

جا ئەوە دەگەڕێتەوە بۆ ئەنجوومەنی وەزیران ئێمە برگەیەکمان داناوە (لمجلس الوزراء اصدار التعلیمات اللازمە بالموضوع) لەراستیدا یاسا بەم شێوەیە، من تصور ئەکەم ئەبێتە ئالۆزیەک، ئەمە نابێ بە برگە، چوار دێر بۆ برگەیەک، (الاراضی الزراعیە، داخل کذا وکذا) داخلی ئەوەندە، چ ما ئیتر بۆ ڕێنمایی ئەنجوومەنی وەزیران.

بەڕێز شێروان ناسح عەبدوللا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن.

بڕیاری (٢٢٢) لە ساڵی ١٩٧٧ سەتەها هەزار حاڵەتی یاسایی لەسەری ڕوویداوە بەو شەرحە هاتووە، ئایا دەتوانین بڵێین ئەوان لەو بڕیارە بەهەڵەدا چووبن؟ پاشان پڕۆژەی حکومەت کە هاتووە هەمان شت ئەوەی تێدایە، من ئەم شتەم لە خۆمەوە دانەناوە، یان لیژنەی یاسا لە خۆیەوە دای نەناوە، ئەوەی کە هاتووە لە بڕیاری (٢٢٢)ی ساڵی ١٩٧٧دا هەیە لە پڕۆژەی سەرەکی حکومەتیشدا هەیە، لەو پڕۆژەی دوایی‌یەی حکومەت نییە، لە هەموویدا هەیە وانییە لە خۆمەوە دامنابێ.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن:

بەڵام ئەوە بەشێک نییە لە ڕێنمایی کە ئەنجوومەنی وەزیران دەیکات، ڕێنمایی دەردەکات بۆ شارەوانییەکان و بڵێ ئەو مافەی کە ئەدرێت لەنێوان ئەو مەسەلانەدا بدرێت، ئەبێ بیکەین بە پێوەندێکی (قید)ێکی یاسایی، باشە ئەگەر وەکو وتم دەست نەکەوت؟ ئەگەر هی دووەمیشی دەست نەکەوت چ بکات؟ ئەو کاتە ئیفرازی نەکات؟.

بەڕێز شێروان ناسح عەبدوللا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن.

هەروەکو باسم کرد ئەو بنەمایە لە بنچینەدا کشتوکاڵ هەر بەکاری نەهێناوەو پەیرەویشی ناکات، دەڵێ من زەوی کشتوکاڵ بەکەس نادەم، بەڵام کە لە پڕۆژەکە هاتووە ئێمە ئەبێ دایبڕێژین ئێمە چی لێبکەین؟

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن:

ئەو درێژە پێدانە بگەڕێتەوە بۆ ڕێنمایی ئەنجوومەنی وەزیران، خۆیان لە ئەنجوومەنی وەزیران ئەو بابەتە باس بکەن، تا بزانین ئەو قەرەبووانەی (تعویض) بەودرێژییە، وەکو گوتمان گریمان (اصلاحی زراعی) زەوی نەبوو، باشە گریمان ئەوەی ئێوە دەیڵێن، هەردووکی نەبوو باشە چ بکەین؟ نەیدەین بە خەڵک؟ وا کۆمەڵێک جووتیار ناچار بکەین واز لە زەوی (اصلاحی زراعی) بهێنن، بۆ هەندێ بابەت پێوەندێکی وا توند دابنێین باش نییە، با نەرمییەک هەبێ، نەرمییەکە بگەڕێتەوە بۆ ئەنجوومەنی وەزیران، ڕێنمایی‌یەکی ڕوون و وردی پێ دەرکەن کە ناوەڕۆکی یاساکە بگرێتەوە، لە ڕاستیدا لێرە بەو خاڵ و فاریزەو درێژیە نابێ بە برگە، ئەبێ بە ڕاڤە کردن (شەرح)، هیوادارم

گفتوگۆ بکرێت، ئەسڵی باس هاتووە تەنها ئەو (اصحاب)ە بکرێت بە (صاحب الحقوق التصرفیە) لەگەڵ (یسجل باسمە) بە تاک هاتووە رێک بکەوێت یان ئەگەر ئەوە بکەین بە (اصحاب حقوق التصرفیە) ئەبێ بیکەین بە (اسماء مالکە) یاخود شتێکی وا، تەنها ئەو تاک و کۆیە نەبێ ئەوی تر ئەو درێژە پێدانە بۆ ئەنجوومەنی وەزیران بهێڵدرێتەوە لە رێنمایی بیچەسپێنێ، کاک عەدنان فەرموو.

بەڕێز عەدنان محەمەد نەقشبەندیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن.

وابزانم داڕشتنەکە خۆی عەیبی نییە برادەران باشیان داڕشتوە ئەتوانن رێکخستنی داڕشتنی چارەسەر بکرێت و بەوشێوەی کە دەیانەوێ دایبڕێژن، باشە ماددەکە خراپ نییە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن:

باش هاتووە تەنها ئەو (صاحب حق التصرف) نەبێ.

بەڕێز عەدنان محەمەد نەقشبەندیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن.

با لە داڕشتنەکەدا چارەسەری بکەن.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن:

ماددە (٢) ئەخەینە گفتوگۆوە ئەو برادەرانەی دەیانەوێ قسە بکەن: کاک شێخ جەعفەر، کاک شێخ ئیبراهیم، مامەند ئاغا، ئەمین مەولود، ئەحمەد عومەر، ئازاد قەرەداغی، د. رزگار، سەعید یەعقوبی، حەمید میران، مامۆستا مەلا تەها.
کاک سەعید ئێمە پێرەومان ناگۆرین لێرە ماددە بە ماددە باسی دەکەین ئەو ئەندامەی کە تێبینی هەیە لە هەر بڕگەیەک با بیکات. فەرموو کاک شێخ جەعفەر.

بەڕێز جەعفەر شێخ عەلی بەرزنجی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن:

لیژنەی کشتوکاڵ و ئاودێری چەندین کۆبوونەوەی کرد لەسەر ئەو پرۆژەیەی کە لەلایەن بەڕێزتانەوە ئاراستەی کرابوو، پاشان راپۆرتێکی پێشکەش کرد بۆ بەڕێزتان و، پاش دانیشتنێکی زۆر لەگەڵ لیژنە پەیوەندیدارەکان و، لەگەڵ نوێنەری وەزارەتەکان، ئێمە لەگەڵ ئەو پرۆژەیەداین کە هاتووە، بەڵام سەبارەت بە رێژەکە ئەوەی ئێمە رێککەوتین لەسەری ئەوەیە کە لە پرۆژەی حکومەتدا هاتووە، رێژەکە لە (١٠٪)یە سەبارەت بە (الاراضی المفوضە بالطابو) و، لە (١٥٪) سەبارەت بە (موڵکی صرف)ە، هەر ئەو تێبینییەمان هەبوو، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن:

سوپاس. فەرموو کاک ئیبراهیم.

بەڕێز ئیبراهیم سەعید محەمەد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دیاری کردنی قەرەبوو (تعویض) بە ڕێژەیەکی سەدی لە (مساحە الارض المطفأ) باشترین و ئاسانترین شێوەی قەرەبووە، ئەم شێوە (عەینییە) باشترە لە خەملاندنی دراو (تقدیری نقدی) کە بکەوینە ژێر بارگرانی لیژنەکان.

دووەم، زۆربەی زەوییەکانی دەوروبەری شارەکان موڵکایەتی بچوکن و، زۆربەیان موڵکی باو و باپیریانە و، هەریەکێک بەشێکی کەمی بەردەکەوێ، لەبەر ئەوە (٨٪) ڕێژەیەکی زۆر نییە و ڕەواو یەکسانە، چونکە لەهەر دۆنەمێک (٢٠٠) مەتری زەوییەکەی بەردەکەوێ، ئەگەر کەسانێک ڕووبەرێکی زۆریان بەرکەوت دەکەوێتە ژێر باجی خانووبەرە (ضریبە عقار) ئەگەر (عرصە) بوو، ئەگەر فرۆشتیشی دەکەوێتە ژێر باجی داهات (ضریبە الدخل) و، پارەکە بەو شێوەیە بۆ حکومەت دەگەڕێتەوە، لەبەر ئەوە سێ جار لە دهۆک (افراز) کراوە، هەر سێ جار خاوەن زەوییەکان (مغدور) بووینە، لەبەر ئەوە دەبێت ئێمە وەکو پەرلەمانی کوردستان غەدر لە خاوەن ئەو زەوییانە نەکەین و بەبڕوای من ئەو ڕێژەیەی کە هاتووە ڕێژەیەکی یەکسانە، هەروەها دەبێت ئاگامان لە حکومەتیش بێت کە ئەویش ئەرکێکی کەوتۆتە سەرشانی و، ئەو زەوییانە دابەشی سەر خێزانی شەهید و مامۆستایان دەکات، لەبەرئەوە ئەو ڕێژەیەی کە دەدرێتە حکومەت ئەویش زۆر نییە، وابزانم ئەو ڕێژانە زۆر باشن و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس. مامەند ئاغا فەرموو.

بەڕێز مامەند محەمەد ئەمین بابەکر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە ماددە (٢)و (٤) ڕێژەی (٨٪) کۆی ئەو زەوییانەی کە دەیدرێتێ ئەو (٨٪)ە دوای ئیفراز کردن دەیدرێتێ، یاخود یەکسەر (٨٪)کەی دەدرێتێ؟ دوایی ئەگەر خاوەن زەوی ئیفرازی بکاتەوە دووبارە جادەو شتی تری لێ دەردەچێ مانای وایە ڕێژەکەی کەم دەبێتەوە، ئەگەر کەمیش ببێتەوە من وابزانم خاوەن موڵکەکە مەغدور دەبێ ئەوە سەبارەت ئەو خاڵە بوو.

خاڵی چوار، دەڵێ ئەو زەوییە کە ئیفراز کرا لە دەرەوە (خارج سکن) بوو لە ناوەوەی (سکن) زەوی دەدرێتێ، نازانم ئەگەر شارەوانی لە ناوەوەی (سکن) زەوی هەبێ بۆ نایدا بە خەڵک؟ بۆ تەنیا بیدات بە خاوەن موڵک لە جێی تر ئیفرازی بکات، پێویستە کە ئیفراز دەکرێ هەر لە هەمان زەوی حەقی خۆشی لێ بکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس. کاک ئەمین فەرموو.

بەڕێز ئەمین مەولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

من تێبینیم لەسەر بڕگە (٤) هەیە، ئەم بڕگەیە لە کۆندا زۆر جار بەکارهاتووە، هەندێ کەس کە ئەو زەویانەیان بۆ تەرخان کراوە لەناو شار پارچەیەکیان دراوەتێ کە نرخەکەی زۆر زیاترە لەو رووبەرەی کە لەدەرەوە بۆی تەرخان کراوە، جا لەبەر ئەوە من پێشنیار دەکەم ئەم بڕگەیە روون بکرێتەوە بەو شێوەیە بێت (اذا کانت الاراضي المطفأ حق التصرف فیها واقعة ضمن مناطق غیر سکنیة یعوض اصحابها باراضي في مناطق سکنیة داخل حدود البلدیات بما یعادل قیمتها قیمة الحصة المخصصة لها)، چونکە ئێستا زۆر جار (٢٠٠) مەتر لەناو شار نرخەکەی زۆر زیاترە لە دەرەوەی (سکنی)، لەبەرئەوە دەبێ نرخەکەیان یەکسان بێت نەک رووبەرەکەیان یەکسان بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس. کاک ئەحمەد عومەر.

بەڕێز ئەحمەد عەلی عومەر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو ڕێژەیە زۆر کەمە ئەگەر کەمێک زیاد بکرێت باشترە، پێشنیار دەکەم (١٠٪) ببێتە (١٥٪) زۆر باشە، هەروەها ئەگەر جیاوازییەکیش هەبێت لە نێوان پارێزگاکان و قەزاو ناحیەکان باشترە، چونکە ئەگەر ئێمە سەیری بکەین زەوی لە پارێزگا نرخی زۆر بەرزە، بەڵام لە قەزاو ناحیەکان نرخی کەمترە، لەبەرئەوە ئەگەر جیاوازییەک هەبێ لە نێوان پارێزگا و قەزاو ناحیەکان بەرای من باشترە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس. کاک ئازاد قەرەداغی فەرموو.

بەڕێز ئازاد عەبدولقادر قەرەداغی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە مادده (٢) بڕگە (٢) منیش هەمان تێبینی بەڕێز کاک ئەحمەدم هەیە، بەراستی ئەگەر ئەو زەوییە زەوی (اصلاح زراعی)یش بوویێت پێی درا بێت ئێستا ئێمە جارێکی تر لێی بسێنینەوە لە (٨٪)ی بدەینێ، ئەگەر ئەو کەسە هەر لە بنەڕەتدا شایانی نەبووە ئەو زەوییەی بۆ پێدراوە؟، ئەگەر پێیدراوە و ئێستا ئێمە لێی بسەنینەوە لە (٨٪)ی بدەینێ یانی چی؟، من بەش بە حاڵی خۆم ئەمە بەشتێکی کەم دەزانم غەدریشی لێ ئەکەین، کاتی خۆی (اصلاحی زراعی) داویەتی کە موستەحەق بووە، ئێستا ئێمە جارێکی تر لێی بسەنینەوە لە (٨٪)ی بدەینێ، بەرای من ئەوە زۆر کەمە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

دیارە ئەم بابەتە زۆر ئەخایەنێ، ئەوەی كە پێی ئەدرێ، صنفی دەگۆڕێت (المفوضە بالطابو) دەبێتە (ملك صرف) حقوقی زیاد دەكات... ئەوە دوایی برادەران روونی دەكەنەوە. كاك د.رزگار فەرموو.

بەڕێز د. قاسم محمەد قاسم:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

برگە (٢) (حقوق التصرفیە) بە گوێرەی ئەو زانیاریانەی ئێمە هەمانە ئەو دوو كۆمەڵەنە، كۆمەڵێكیان هەندێك بەڵگەنامە (سنداتی) زۆر كۆنیان هەیە دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی عوسمانییەكان، كۆمەڵێكی تر هەنە حەقی تصرفیان هەیە، یاسای ئیشتراكی كە رژێمی بەغدا دەریكردووە هەموو زەوییەك (حقوقی تصرفی) هەیە، ئەوانەی (حقوق تصرف)یان هەیەو، ئەوانەی سەنەداتی كەونیان هەیە هەردووك لە رێژەكە حەقیان خوراوە، داوا دەكەین برادەرانی لیژنەی یاسا رونكردنەوەمان بۆ بكەن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

سوپاس كاك د.رزگار. كاك سەعید یەعقوبی فەرموو.

بەڕێز محەمەد سەعید ئەحمەد یەعقوبی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من سێ چوار تێبینیم لەسەر ئەو پرۆژەیە هەیە، یەكەم: پرسیارەكەم ئاراستەی حكومەتی هەرێم دەكەم، سەبارەت بە رێژەكە ئایا بنەڕەتەكەی چییە؟ پەرلەمانی كوردستان كە نوێنەری میللەتە پێویستە مافی هاووڵاتیان بپارێزی جا ئەو هاووڵاتییە موڵكدار بێت یاخود جوتیار بێت یا لە هەر چینێك بێت.

ئەو یاسا عێراقیانەی كە لەم بارەیەوە تاكو ئێستا لە كوردستاندا كاری پێ دەكرێ ئەمانەن: (یاسای ژمارە (٥٣) ساڵی ١٩٧٦ و بڕیاری ژمارە (٢٢٢) ساڵی ١٩٧٧ كە بەبڕیاری ژمارە (٨١٧) هەموار كراوە، هەروەها یاسای (استملاك)، من پێموایە بنەماكانی قەرەبوو خەملاندن (اسس تعویض والتقدیر) بەتەواوی روونی كردۆتەوە ئایا ئەو قەرەبووە (نەقدی) بێت، یان (عینی) بێت. تا ئێستا لیژنەكان دەردەچوون تەقدیری زەوی كەسێكیان دەكرد كە بۆ نموونە (٦) دۆنمە دەڵێن دۆنمی بە (٣) هەزار دینار، نیوەی لادەبرد دەماوە (٣) هەزار دینار، پرسیار دەكەم بۆ بەرامبەری ئەو (٣) هەزار دینارە نەدرێتە ئەو كەسە؟، من تێناگەم ئەو پرۆژەیە كە لە بنەڕەتدا هاتوە لە (٣٪) بووە لە (٤٪)، پاشان بووە (٨٪)، ئەمیش بووە (١٢٪) لە كۆتاییشدا بوو (١٠٪) و، لە (١٥٪) منیش دەڵێم با (٢٠٪) یان، لە (٣٠٪) بێت، من حەز ناكەم مافی هاووڵاتی بەو بێ بایەخیە تەماشا بكرێت، دەبێت معیار و بنەمایەكی هەبێ..

یاساکانی ئێمە کە تاکو ئێستا کاریان پێ دەکرێ، یاسای بێ توانا (قاسر) نین، پشتگیری وەزیری شارەوانی دەکەم کە دەڵێ: گریمان ئەو زەوییە بووە زەوییەکی سەوزایی، بەرامبەر ئەوە زەویەکی بۆ سوکنای پێ ئەدەم، زەوی ئەو هاوولاتییە نرخەکەی زۆرە لە بەرامبەر ئەوە کە زەوی دەداتێ لەوانەیە زەوییەکی بێ بایەخ بێت و تا پەنجا ساڵ خانوو نەگاتە ئەو زەوییە، باشە ئەگەر بە (نقد) نەقرسێندرێت چۆن دادگا کە داواکاری لێ دەکرێ دەتوانێ قەرەبوویەکی یەکسان بداتەوە ئەو هاوولاتییە، بۆیە من دەپرسم ئەو رێژانە (٤٪)، (٥٪)، (٨٪)، (٩٪) (١٠٪) لە کوێوە هاتوون؟ ئیجتهادات زۆرە هەر لە خۆیانەوە جارێک کردوویانە بە چوار بە شەش، پاشان کردیان بە شەش و هەشت، پاشان بووە هەشت و دوانزە، من دەمەوێ بزانم بنەرەتەکەی چییە؟، چونکە لێرە مامەڵە کردنە بە مافی هاوولاتیان و ئێمەش سوورین لەسەر پاراستنی مافی هاوولاتیان هەتا یاساش مابێ بۆ پاراستنی موڵکایەتی دەبێ پەرلەمان بیپارێزێ، هەر رۆژەک یاسا دەرچوو گوتی ئێمە بڕیارمان دا دەست بەسەر هەموو زەوییەکان دابگرین ئەوە حساب دەگۆڕێت.

هەروەها قەرەبوو ئەگەر بە (نقد)ی نەبێ بە قەناعەتی من مەبدەئەک دروست بکرێت لەو یاسایە کە بەو شێوەیە بێت: (التقدیر نقدی، والتعویض عینی)، چونکە ناکرێ من بڵێم زەوی ئێرە، لەگەڵ زەوی سنووری عەنکاوە یەکە، یان زەوی ئێرە لەگەڵ زەوی ناوچەی زاخۆ یەکە، یاخود زەوی ئێرە وەکو زەوی قوشتەپەیە کە هەرسەر بە پارێزگای هەولێرە، هەر دەبێ (تقدیر نقدی) بکرێت، پاشان (تعویض عینی) بدرێت، من ئیعترازەکەم لەسەر ئەوەیە بۆچی ئەو جیاوازییە هەیە؟ ئەگەر پێوانەیەکی یاسایی هەبێ، شتێک هەیە پێی بپێوین (راستەیە یاخود کیلۆیە، وەزنە، مەترە، کیلۆ مەترە) دەبێ بزانین ئەو جیاوازییە لە چییەوە هاتووە؟، دەبێ ئێمە بە چاوێکی سووک تەماشای مافی هاوولاتیان نەکەین. دوو: گریمان هاوولاتییەک ئەو رێژە زەوییەی پێ درا لە (١٥٪) لە (٢٠٪)، کەوتە ناوچەیەکی پیشەسازی پاشان خاوەن ئەو زەوییە ئەگەر ویستی ئیفرازی بکات ئەو زەوییە لە ناوچەی پیشەسازی بۆچییە؟، یان ناوچەی شارستانی کە دەبێتە قوتابخانەو نەخۆشخانە باشە ئەو هاوولاتیە ئەو زەوییەی بۆچییە؟.گریمان ئەو لە (١٥٪)ی کە درا پێی و ئیفرازی کرد هەمووی بوو بەشەقام. لە برگە (١)ی ماددە (٥٥)ی یاسای ژمارە (٦)ی ساڵی (١٩٩٣) ئەنجوومەنی نیشتمانی کوردستاندا هاتووە و دەڵێت: (هەموو جادەکان بەبێ بەرامبەر (عوض) بەناوی شارەوانی تۆمار دەکرێن). لەو حاڵەتە ئەو (١٥٪)یە بەر جادە دەکەوێت، جا قەرەبووی زەوییەکە لە کوێیە؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن:

سوپاس. کاک حەمید میران فەرموو.

بەڕێز حەمید سەلیم میران:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن.

ماددەی (٢) برگە (٢) مادام ئەوەی لێ پچڕاوە دەبێ هەر چارە بکرێ بەو شێوەیە نەمێنێتەوە،

ئینجا دەتوانن بیکەن بە: (یعوض اصحاب الحقوق التصرفیة عینا او في تلك الاراضي بالنسبة منها تساوي (٨٪) من مجموع مساحات الاراضي المطفأ حق التصرف فیها ویسجل باسه ملکا صرفا) وای لێ بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس. مامۆستا مەلا تەها فەرموو.

بەڕێز مەلا تەها محەمەد تەها:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەراستی ئەوەی کاک سەعید گوتی، منیش هەمان بۆچوونم هەیە، لەبەرئەوەی قسەکەی شەرعییەو لەگەڵ عورفدا گونجاوە، من لەگەڵ هەموو قسەکانی دامە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس. ئەوانەی کە ویستیان لەسەر ئەم بابەتە قسە بکەن تەواو، ئەگەر لیژنەی یاساو لیژنەی پەیوەندیدار چ تێبینیان هەیە وەڵامیان بدەنەوە، بۆ ئەوەی بێینەوە سەر ماددەکە. فەرموو کاک شێروان.

بەڕێز شێروان ناسح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت کاک مامەند ئاغاو چەند برادەرێکی تر باسی (سکني وغیر سکني)یان کرد. ئەگەر شارەوانی ویستی (اطفای) پارچە زەوییەک بکات لەناو سنوور ڕێژەی خاوەن (حق التصرف) دیاری دەکات و ڕێژەکەی خۆشی دیاری دەکات ئەگەر (١٠٪) دەبێت لە (١٥٪) بێت هەرچەند هەبێ ڕێژەکە دیاری دەکات، ئەگەر هاتوو ئەو ڕێژەیە کە بۆ خاوەن (تصرفەکە) دیاری کراوە کەوتە ناوچەی (سوکنا) ئەوە هیچ گرفت نییە، بەڵام ئەگەر کەوتە ناوچەیەکی (غیر سکني) کە شارەوانی ناتوانێ ئیفرازی بکات بۆ نموونە کەوتە ناوچەیەکی سەوزایی، باشە چۆن دەتوانرێ لە ناوچەی سەوزایی زەوی ئیفراز بکرێت و بدرێتە خاوەن (حق التصرف) بەپێچەوانەی ئەو مەبەستانەی کە لە ڕەنگرێژی بنەڕەتیدا کراوە؟ بۆیە شارەوانیش ئەو کاتە ناچارە بە گوێرەی ئەو یاسایە زەوی خانووبەرەی تر بدۆزێتەوە بۆ ئەوەی بیداتە خاوەن ئەو (حقي تصرفە) بە مەرجێک یەکسانی تێدا بێت. برادەران دەڵێن مادام زەوی هەیە بۆ ئەو (اطفایە)دەکات؟ باشە خۆ شارەوانی لەناو شاری هەولێر یان شارەکانی تر هەر یەک پارچە زەوی اطفا ناکات، لەوانەیە دەیان پارچە زەوی (اطفا) دەکات و لەوانەیە ئەو حاڵەتە زۆر حاڵەتەکی لێبەدەرە کە دێتە پێشی و لەوانەیە هەرنەشهێتە پێشی، بەڵام ئێمە ئەوەمان داناوە بۆ ئەوەی شارەوانی دەستی فراوان بێت و بتوانێ قەرەبووی خاوەنی مافی تەسروف بکات.

کاک ئازادو کاک ئەحمەد، ئیعترازیان لەسەر ڕێژەکە هەیە کە (٨٪). سەبارەت بە موڵک سرفیش لە (١٢٪)یە ئەوە بەجێ دێلین بۆ بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان و، ئێمە وەکو لیژنەکانی

پەیوەندیدار لە پەرلەمان هەموومان لەسەر ئەو ڕێژەیە ڕێککەوتووین، رای کۆتاییش رای بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمانە.

د.ڕزگار لە بابەتی (حقوق تصرف) پرسی؟ ئێمە دەزانین کاتی خۆی یاسای (تسویە) هەبوو ئەو زەوییانەی کە پێوەندیان (قیود)یان نەبوو ئەشخاس تەسەروفیان دەکردن بێ پێوەند (قید) بوون پاش ئەوەی کە یاسای (تسویە) دەرچوو یاسای تسویە ئەو پۆلینەی (تصنیف) دانا مافی تەسروفی دا بەو کەسەی کە بەکردەوە لە ژێر تەسەروفی دایە بۆ ماوەیەکی دیاریکراو، بۆیە بۆ نموونە ئەگەر تەماشای زەوییەکان بکەن دوو جۆرە زەوی هەنە، زەوی (المفوضە بالطابو) و، (ممنوحة باللزمة)، ئەوانە هەمووی یەکخران لە ژێر پەردەی یاسای ژمارە (٥٣) ساڵی ١٩٧٦ (قانون توحید اصناف الاراضي) کە بووە (الاراضي المملوكة للدولة)، ڕێژەی بەشی هاووڵاتی لەو زەوییە جۆراو جۆرە، ئەگەر (مفەوزە بالطابو) بێ نیواونیوە، ئەگەر (ممنوحة بالزمة) بێ لە هەندێک جێگا (٢٥٪) و، لە هەندێ جێگای (ثلث)ە، لێرە کە دەڵێی حقوق تصرف مانای وایە ڕەقەبەکە هی دەوڵەتە، بەس تەنها تەفویزی تەسەروف دراوەتە ئەو کەسە کە لە ژێر دەستی بووە بە گوێرەی یاسای (تسویە)، ئەوجا (حقوق تصرف) مانای وانییە ڕەقەبەکە هی ئەوە، ڕەقەبەکە هی دەوڵەتە، بەڵام حەقی تەسروفەکە هی ئەو کەسەیە کە لە ژێر دەسەڵاتی تێدایە.

هەندێ برادەران باسی (تقدیرات)یان کرد، هەرچەند ئەمە ئاراستەی بەڕێز وەزیری شارەوانی کراوە من تەنها دەمەوێ ئەوە بڵێم ئەو بنچینەو بنەمایانە(قواعد واسس) کە لە یاسای (استملاک) ژمارە (١٢) لە ساڵی ١٩٨١ هاتوون پێویستە لەسەر لیژنەکانی جێبەجێ کردنی ئەو یاسایانە پێڕەو بکەن، چونکە ئەو بنچینانە هەڵەنەوەشاونەتەوە، برادەرانی یاسا هەموویان دەزانن ئەوبنچینانە چین و چ نینە، بۆ نموونە کە زەوییەک تەقدیر دەکرێ دەبێ مقدرای داهاتی ساڵانەی ئەو زەوییە ڕەچاو بکرێ دەبێ (بدل ایجار)ی ڕەچاو بکرێ و، دەبێ ئەو خەمڵاندنەی لەلایەن باجەوە کراوە ڕەچاو بکرێت، دەبێ (نیزامی تەقدیری منافع العقار) ڕەچاو بکرێ، کۆمەڵێک (اسس و تقدیرات) هەیە، ئینجا بۆ ئەوەی ئێمە بگەینە قەربووەکی یەکسان ئەگەر عەینی بێت و ئەگەر کاش (نقدی)بێت دەبێ بەراوردێکی بکەین و بە گوێرەی ئەو بنچینەیە تەقدیری بکەین بۆ ئەوەی خاوەن موڵکەکەو لایەنەکەی تر بەرژەوەندییەکەیان یەکسان بێت مەغدوری تێدا نەبێت هەر بۆ ئەو مەبەستەش ئیعترازمان داوەتە هەر دوو لایەن بۆ ئەوەی دادگا ببێتە دوا سەرچاوە بۆ حوکم دان لەسەر بڕیاری ئەو لیژنەیە و دووبارە چاوی پیدابخێشنێتەوە، یاخود چ بڕیارێکی بە پەسەند دەزانی بیدات بۆ ئەوەی هەردوو لایەن بگەنە حەقەک بڕیارەکە ڕێڕەوی دادوەری خۆی وەربگرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تکایە ئەو ئەندامانەی کە ڕوونکردنەوە و تێبینییان هەیە با بە کورتی باسی بکەن، ناوی ئەو بەڕێزانەی کە قسە دەکەن بەڕێز کاک مامەند ئاغا، کاک ئەمین مەولود، کاک سەفەر، کاک سەعید یەعقوبی. کاک ئەمین فەرموو.

بەڕێز محەممەد ئەمین مەولود ئەمین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێشنیارێکم لە بارەی برگە چوارەوە کرد، بەراستی لە رووی جێبەجێ کردنیەوە هەر لە کونەوە ئەمە زۆر جار ئیستیغلال کراوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەگەر دەتەوێت لەسەر پێشنیارەکەت قسە بکەیت ئەوە پاشان دێینەوە سەری، ئەو پێشنیارانەی کە کران هەموویانمان لای خۆمان نووسیوە، پێشنیارێک هەیە کەوا رێژەکە لە(٨)وە زیاد بکرێت و، پێشنیارێکی تر هەیە کەوا نرخەکەی دیاری بکرێت، پرسیارێکمان پێویستە کەوا لەسەر چ بنەمایەک ئەو قەرەبووە دیاری کراوە؟ کاک سەفەر فەرموو.

بەڕێز سەفەر محەممەد حسێن:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەراستی ئەو رێژەیە کە هەیە زۆر یەکسانە، لەبیرمانە کاتێ رژێم هەزاران دۆنمی بەموڵک کرد وهەر دونەمیشی بە دوو دینار وپێنج سەد فلس خەملاند، واتە مەتری بە فلسێک، بەڵام ئێستا (٨ یا١٢)٪ بدەن ئەمە شتێکی زۆر رەوایە و یەکسانییە و،حکومەتی هەرێم رەچاوی بەرژەوەندی خاوەن موڵکەکانی کردووە ئەمە یەکەم.

دووەم، حکومەتی هەرێم چی لەو زەویانە دەکات؟!، خۆ هەمووی بۆ خۆی هەڵناگرێت، بەڵکو دابەشی دەکاتە سەر هەموو پزیشکان و مامۆستایان و فەرمانبەران و کەسوکاری شەهیدان و ئەو خەڵکانەی کە شایستەن.

سێیەم، حکومەت هەر خۆی بوەتە هۆی ئەوەی کە بەهای ئەم زەویانە بەرز بێت، بۆ دۆنمێ زەوی لە گوندەکان، یاخود لە ناحیەکان نرخی زۆر کەمترە لە دۆنمێ زەوی لە ناو شار؟ئەویش لەبەر پەرەپێدان و پێشکەوتنی شارەکانە کە بوەتە هۆی بەرز بوونەوەی نرخی زەوی لە ناو شارەکاندا، جا بەڕێز کاک شێروان روونکرنەوەیەکی کرد کە بریتی بوو لە چەند دەستەواژەیەک، وابزانم لە بریار(٢٢٢)دا ئەم شتە هاتووە و لە پرۆژەکەی خۆمانیشدا دەستی حکومەت نابەستین کە ئەگەر پێویستی بە رەچاوکردنە کرد ئەوە با ئیشی خۆی بکات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، فەرموو کاک شێخ جەعفەر.

بەڕێز جەعفەر عەلی عەبدولعەزیز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە لیژنەی کشتوکاڵیدا باسمان کردووە کە ئەو رێژەیە چۆن بێت، ئەو زەویانە لە بنەرەتدا هی حکومەتن (مفوضة بالطابو)، حکومەت دەتوانێت بۆ پرۆژەی خۆی سوودی لێ وەربگرێت و بەتایبەتیش بۆ پرۆژە، دووەم چۆن ئەو رێژەیە وەردەگیری؟، دۆنمێک لەو زەویە وەردەگیرێ،

بەرهەمی سالێکی پاش ئەوەی ئەو خەرجییەی کە تیایدا دەکرێت، قازانجی سالێکی چەندە؟ پاش ئەو قازانجە لە ژمارە(١٠)ئەدرێت، تاوەکو بزانن قازانجی ئەو دۆنمە زەویە بۆ (١٠)ساڵ چەند دەکات؟، ئەو زەویە پاش (افراز) چەند دۆنم دەکات؟، ئەو دوو نرخە بەراودی دەکەن، بزانن بە چ رێژەیەک ئەو نرخە بنەرەتییەی دەردەچێت کە خاوەنەکەی قازانجی لێ کردووە،بەوەوە رێژەکە دەردەچێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن:

سوپاس، کاک مامەند ئاغا فەرموو.

بەڕێز مامەند محەمەد ئەمین بابەکر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن.

من پرسیارێک لە لیژنەی یاسا دەکەم، ئەو رێژەیەی کە دانراوە، لەپێش ئیفراز ئەگەر بدرێت ئەوە رێژەی ٨٪ دەمێنێت،ئایا لە پاش ئیفراز ئەو رێژەیە کەمتر ناکات؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن:

سوپاس، با ئەم بابەتە تۆزێک کورت کەینەوە، ئەوەی کە خراوەتە روو شتێکی تازە نییە، ئەندامە بەڕێزەکان ئاماژەیان بۆ بابەتەکە کرد و وتیان ئەمە بڕیاری ژمارە(٢٢٢) وەو، ئەمە پرۆژەی حکومەتە، لەوانەیە کە چەند باسێکی تریشی لێ کرابێت لەگەڵ هەندێ بابەتی تر کە بگونجێت لەگەڵ یاساکانی تر، سێیەم: مادەیەک هەیە کە دەڵێت یاسا رەچاو کراوەکان رەچاو دەکرێن، چوارەم: چ لایەنی تایبەتی بێت و، چ لایەنی گشتی بێت، ئەگەر مافی خوراوە بۆی هەیە بچێت سەردانی لایەنە پەیوەندارەکان بکات، یان لە دادگای تایبەتی داوای مافی خۆی بکات. پێنج، بڕگەیەک دانراوە کە ئەنجوومەنی وەزیران بۆی هەیە رێنمایی پێویست دەرکات بۆ جێبەجێ کردنی ئەم یاسایە، جا بۆیە ئەمانەی کە باسی دەکەن زۆربەیان جێبەجێ کراون، پاشان زۆر سوورن لەسەر ئەوەی کە ئەمە زۆرە و ئەمە کەمە، ئەم زەویانە تاپۆیان هەیە رەقەبەی زەویش بۆ حکومەتە، چونکە زەوی حکومەتن، جا حکومەت ئێستا بۆی هەیە لێیانی وەرگرێتەوە ودابەشی بکات و ئەوانیش بەشێکیان بەر دەکەوێت، هەندێ بابەت هەیە کە برادەران زۆر سوورن لەسەری وەکو ئەوەی کە حکومەت نابێت دەست لەم زەویانە بدات وئەم زەویانە زەوی کوردستانن و خۆتان دەڵێن ئەمە زەوی(رقبە)یە، ئەمە زەوی حکومەتە وداویەتی بۆ بەکارهێنانی تەفویزی خەڵکی و ئێستا پێویستی پێی هەیە، شار گەورە دەبێت و شارۆچکەکان گەورە دەبن و پێویستی بەو زەویانە دەبێت، لەگەڵ ئەوەشدا رێژەیەکی بۆ داناوە، ئەو رێژەیەی کە ئێستا شێخ جەعفەر باسی کرد، لەسەر ئەو بنەمایە حیساب کراوە و لایەنە پەیوەندارەکانی ئێمەش لەسەر ئەو بنەمایە دەڕۆین، نابێت بڵێین ئەو زەویانەی کە موفەوەزە بە تاپۆ بۆ فلان کەس بێ، حکومەت بۆی نییە دەست لەو زەویانە بدات و،ئەگەر دەستی لێ بدات ئەوە مافی ئەو کەسە دەخوات، نەخێر، ئەمە چەند ساڵێکە ئەو کەسانە خۆیان ونەوەکانیان سوودیان لەم زەویانە گرتووە، ئەمڕۆ شارەکانمان گەورە بوونە

وخەڵکانێک هەیە زەویان نییەو خانوویان نییە کە تیایدا بژین، ئەمرۆ ئێمە بە هەزاران شەهیدمان هەیە کە کەسووکارەکانیان مافیان لەسەرمانە شتێکیان پێ بدرێت، با بابەتەکە لەم چوارچێوەیە دەرنەچێت ویاسا رەچاوکراوەکەش کە باسیان کرد، چارەی حاڵەتەکانی کردووە، ئەگەر باخە، ئەوە یاسایەکمان هەیە، ئەگەر مەسەلە بە موڵککردنە ئەوە یاسایەکی ترمان هەیە، وەکو لەسەرەتاوە دیاریمان کرد و لیژنەی یاسا و نوێنەرانی حکومەت بۆ ئێمەیان باس کردووە، ئەم ماددەیە هیچ دژایەتییەکی لەگەڵ یاساکانی تردا ناکات، ئەمە یەکەم .

دووەم، ئەگەر جۆرە (ئیجتیهادێک) هەبێت ئەوە لە رێژەکەدا دەبێت، جاری یەکەم کرا بە (٣٪)بە (٥٪)، کرا بە(٤٪)بە(٦٪)، پاشان گەڕایەوە بۆ(٨٪)بە(١٠٪)، پاشان کرا بە(٨٪)بە(١٢٪)، دوایی پێشنیارێک هات کەوا بکرێت بە(١٠٪)بە(١٥٪)، ئێستاکە وەکو من لەسەرەتاوە باسم کرد کە لیژنەی دارایی ئاگاداری ئێمەیان کرد کە لایەنی حکومەت لەسەر (٨٪)بە(١٢٪)کە رازین، هەموو لیژنەکانی پەرلەمان کە دانیشتنیان کردووە لەگەڵ پسپۆرەکان لەسەر(٨٪)بە(١٢٪)رێککەوتوون، واتە ئەو کێشەیە چارەسەر کراوە، کەواتە دەیخەینە دەنگدانەوە، تەنها یەک خاڵ دەمێنێتەوە ئەویش ئەوەیە کە ئەندامان باسیان کرد، لە برگە (٤) و لە جێگایەکی تریش هاتووە کە دەڵێت:(بما يعادل قيمة تلك النسبة)، لەوانەیە لە جێگایەک هەرزان بێت ولە جێگایەکی تر گران بێت، یاخود بە پێچەوانەوە بێت، دەبێت رەچاوی ئەو بەهایە(قیمە) بکرێت، ئەوە لە جێگای خۆیەتی، دیارە هەموو لایەک بەو هەموار کردنە رازین، ئەگەر لیژنەی یاسا چ تێبینیان هەیە؟ وا دیارە ئەوانیش پێیان چاکە، ئەوەی کە بەڕێز کاک ئەمین و ئەندامەکانی تریش باسیان کرد، لە راستیدا ئەگەر ئەو رێژەیە هەبێت هیچ کەسێک مافی ناخورێت، نەوەکو ئەوەی لە ناو شارە زۆری بدرێتێ و ئەوەی لە گوند و شارۆچکەکانە کەمی بدرێتێ، بەهاو رێژەکە ئەگەر بەیەکەوە بێت، ئەندامانی لیژنەی یاساش هەر هەمان رایان هەیە، ئەگەر هیچ تێبینیەکی ترتان نییە ئەوە ئەم ماددەیە دەخەینە دەنگدانەوە، پاش ئەم هەموارکردنە، ئێستا کێ لەگەڵ ماددەکەدایە بادەست بەرزکاتەوە؟.. دەست بەرز کرایەوە.. کێ لەگەڵ نییە؟ کەواتە بە زۆربەی دەنگ پەسەند کرا، تەنها خاڵی چوارەم بەهاکە دەخرێتە سەر رێژەکە لە دارشتنەوەی کۆتاییدا، سوپاستان دەکەین.

بەڕێز حسین علی کمال:

المادة الثالثة:

١ـ تملك الاراضي الزراعية المملوكة ملكا صرفا للاشخاص الطبيعيية او المعنوية بأستثناء الجمعيات التعاونية لبناء المساكن الواقعة ضمن حدود مرحلة القيد التنفيذ من التصاميم الاساسية الى حكومة الاقليم و تسجل بأسم البلديات ذات العلاقة تبعا لموقعها اذا كان التصاميم المذكورة تقرر لها استعمالات غير الزراعية.

٢ـ يتم تعويض اصحاب تلك الاراضي عيناً من اراضي زراعية خارج حدود البلديات من اراضي الاصلاح الزراعي و ان تعذر ذلك يصار الى تعويضه بنسبة قدرها(١٢٪)من مجموع مساحات الاراضي التي ستسجل بأسم البلدية، ويحق لهم افراز المساحة الممنوحة لهم بما لا يتعارض مع استعمالات المقررة لها.

٣ـ اذا كانت الاراضي واقعة ضمن مناطق غير سكنية فيعوض اصحابها عنها في مناطق سكنية داخل حدود البلديات بما يعادل تلك النسبة ويحق لهم افراز المساحة الممنوحة ايضا.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ماده(٣)، كێ تێبینی هەیە، بەڕێز كاك ئەكبەر حەیدەر، كەسی تر نییە؟، فەرموو كاك ئەكبەر.

بەڕێز ئەكبەر حەیدەر موسا:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من تەنها یەک تێبینیم هەیە، لە ماددەی(١)دا ناوی كۆمەڵەهەرەوەزییەكان (الجمعیات التعاونیه) هاتووە، بەڵام لێرە كۆمەڵەكانی هەرەوەزی لێ بەدەركردووە، جا حەز دەكەم ئەمە تۆزێک روون بكرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

منیش تێبینیەكم هەیە، لێرەش ئەگەر بكرێتە برگە(٢.)ی مادده(٢)، ئەو پێوەندەش هەڵبگیرێت و بكرێتە رێنمایی بۆ ئەنجومەنی وەزیران و یەكسەر بكرێتە(یتم التعویض اصحاب تلك الاراضي عیناً من اراضي زراعیة خارج حدود البلدیات من اراضي الاصلاح الزراعي وان تعذر ذلك یصار......)واتە ئەوە برگە (٢)ی مادده(٢)پێوەندەكەی لێ هەڵگیرێت و بۆ نموونە بۆی هەیە زەویەكان (اصلاح زراعی) بێت ولە ناوشار بێت ئەوانەی لێ هەڵگیرێت و وەكو برگە(٢)مادده(٢)ی لێ بكرێتەوە و ملكەچی رێنمایەكانی ئەنجومەنی وەزیران بێت، چونكە بەمە لەوانەیە نەتوانن، ئەگەر نەبوو ئەوكاتە لەوانەیە ناچار بن بچن زەوی كشتوكاڵی بدەن بە خەڵكی، كە ئەویش نەبوو لەوانەیە نەتوانن ئەو زەویانەی كە جیاكراونەتەوە بدەن بە خەڵكی، ئەوەش لەوانەیە ببێتە كێشەیەک بۆمان، بۆیە با ئەوە لە نێوان رێنمایەكانی ئەنجومەنی وەزیراندا بێت، بۆئەوەی لەوێ ئەو شێكردنەوەی بۆ بكرێت، بەڕێز كاك عەدنان فەرموو.

بەڕێز عەدنان محەمەد نەقشبەندیی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من تێبینیەكی بچوكم هەیە، سەبارەت بە (حكومة اقلیم)، (حكومة اقلیم) لە هیچ شوێنێک پێناسە نەكراوە، ئەگەر بكرێتە (حكومە اقلیم كوردستان العراق) بە رای من زۆر باش تر دەبێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

سوپاس، كاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شـــێــــروان نـاسـح حـــــەیدەری:

بەڕێز ســــەرۆکی ئـەنجـــــومـــــەن.

سەبارەت بە تێبینیەکەی کاک ئەکبەر، لێرە سەبارەت بە مولککردنەکە دەبێت کۆمەڵەکانی بیناسازی سوکنا (جمعیات بناء المساکن)ی لێ بەدەر بکرێت، چونکە ئەم کۆمەڵانە ئەگەر زەوی خۆیان هەبێت من بۆ تەملیکی لایەنی تر بکەم، ئەوەی کە لە برگەی (١)دا هاتووە، ئەوە تایبەتە بە ئیفراز و پەیوەندی بە تەملیک نییە، برگە(١) پەیوەندیی بە ئیفراز هەیە و ئەوانەی کە حەقی ئیفرازیان هەیە و ئەو لایەنانەی کە ناویان هاتووە،بەڵام ئەوەی کە لەم برگەیەدا هاتووە پەیوەندی بە زەوی کۆمەڵەوە هەیە، زەوی کۆمەڵە بۆ بکەمە مولکی شارەوانی؟ ئەوانیش هەقی خۆیانە کە زەویان هەبێت و، سەبارەت بەوەی کاک عەدنان لەسەرەتای پرۆژەکەوە ئێمە ئەوەمان تێبینی کرد، خۆی دەڵێت(لدولە)ئێمەش وامان بە پەسەند زانی کە بیکەینە(حکومـة الاقلیم)ئەوجا ئەگەر بکرێتە(حکومە اقلیم کوردستان) ئەوە باشترە هیچ لاریمان نابێت، سوپاس.

بەڕێز ســــەرۆکی ئـەنجـــــومـــــەن:

ئەگەر برگە (٢)ی مادده(٣)یش لەگەڵ برگە(٢)ی مادده(٢)ڕەچاو بکەن ئەوە شتێکی باش دەبێت. کاک یۆنادم فەرموو.

بەڕێز یۆنادم یوسف کنا/ وەزیری ئەشـــغـــال:

بەڕێز ســــەرۆکی ئـەنجـــــومـــــەن.

بە رای من برگە (٢)لەگەڵ برگە(٣)دا تۆزێک ئاڵۆزی تیادایە، دەڵێت:(یتم تعویض اصحاب تلك الاراضي عیناً من الاراضي الزراعیة خارج حدود البلدیات من اراضي اصلاح الزراعي....)، برگە (٣) دەڵێت:(یعوض داخل حدود البلدیات بمناطق سکنیة داخل حدود البلدیات بما یعادل تلك النسبة..)من زەویم هەیە بەڵام هی سوکنا نییە، واتا کشتوکاڵی بێت، یاخود هەرچی بێت، (فیعوض اصحابها عنها في مناطق سکنیة داخل حدود البلدیة)، مـــن (١٠٠٠)دۆنم زەوی کشتوکاڵیم هەبێت، تۆ لێمی وەربگریت و(١٢٠)دۆنم لە سنووری شارەوانی بدەیتێ،(او ما یعادل قیمتهما)، سوپاس.

بەڕێز ســــەرۆکی ئـەنجـــــومـــــەن:

جەنابت تێبینیت لەسەر برگە(٣) هەیە؟

بەڕێز یۆنادم یوسف کنا/ وەزیری ئەشـــغـــال:

بەڕێز ســــەرۆکی ئـەنجـــــومـــــەن.

نەخێر نابێت بکرێتە(یعوض عنه داخل حدود البلدیه)، چونکە زۆر زەحمەتە ودەبێتە بارێکی زۆر قورس لەسەر شانی شارەوانی، بەڵام(یعوض) لەهەمان شوێنی خۆی تۆمار دەکرێت، من (٥٠٠)دۆنم هەبێ ، جا ئەو ناوچەیە بۆ فەرز دەکەم؟ هەر لە شوێنی خۆی دیکەمە سەکەنی، پێشنیارەکەم ئەوەیەناکرێت بڵێی:

(يعوض داخل حدود البلديه)لەو شوێنەی دەست بەسەردا دەگرم فەرزی دەکەم و، لەو فەرزە (١٢ ٪)ی دەدەمێ، بۆ پیشەسازی بێت، بۆ سوکنا بێت بۆ هەرچی بێت، ناکرێت بیدەینەوە ناو شارەوانی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، فەرموو کاک جەمیل.

بەڕێز جەمیل عەبدی سەندی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ڕێزم بۆ بەڕێز وەزیری ئیشغال هەیە، خۆی لەخۆیدا ئەگەر(١٠)دۆنم بێت، یا(١٠٠)دۆنم بێت، ئەگەر لە قۆناغی جیبەجێکردن نەبێت، ئەوە بەموڵک ناکرێت، (أطفاء)ی مافی جێبەجێ کردنی ناکرێت، دەبێت خۆی لە خۆیدا ئەو زەویە لە تۆی قۆناغی جێبەجێ کردندا بێت، نەوەکو یەکێک (١٠٠) دۆنمی هەبێت لە دەرەوی شار و بێین(١٢ ٪)ی لە ناو شار و لە زەوی شارەوانی بدەینێ، ئەوە وا نییە، لە ماددەی(٣)دا بڕگەی(١)دەڵێت: ئەوە لە قۆناغی جێبەجێ کردندایە، واتە ئەو دۆنمانە مولکی سرفی کشتوکاڵییە، دەبێت ئەو دۆنمانە لەناو شار بن.

سێیەم، هەر لەوە، ئەگەر لە ڕێژەی ئەوە هەمووی بوو بە ناوچەیەکی پیشەسازی لە ناو شاردا، مەرکەزی مەدەنی هەموو فەرمانگەیە، بەرامبەری ئەوە نرخی چەند دەکات،(١٢ ٪)ی پارچەی زەویەکی نیشتەجێی دەداتێ، واتە هیچ گرفتێکی تیادا نییە و، هیچ غوبنێکیش لەسەر وەزارەتی شارەوانی نییە، بەپێچەوانەوە ئەمە لە بەرژەوەندی وەزارەتی شارەوانیدایە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، کاک جەمیل، کاک شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناسح حەیدەری:

دەبێ بەگوێرەی ڕەنگرێژی بنەڕەتی شارەوانی بجووڵێینەوە، شارەوانی پارچە زەویەکی کوژاندەوە (اطفا)ی کرد، ئەو زەویە لەڕەنگرێژی بنەڕەتی دانراوە لەبۆ کارگەی کەرتی تایبەتی، باشە لەتوانامان دەبێ ئێمە لە ١٥ ٪ بدەینە خاوەن موڵک ئەوبچێ لەوێ (افراز)ی بکات لە بۆ ناوچەی پیشەسازی؟، ناوچەی پیشەسازی شارەوانی دیاری دەکات، افراد دیاری ناکات، لەبارێکی وادا ئێمە لە پرۆژکە دامان ناوە کە ئەو بارە ئەگەر ڕوویدا لەناوچەیەکی تر دەیدرێتێ کە دانیشتوانی لێ بێ، «بما یعادل قیمة تلك النسبة»، مەسەلەکە لێرە ئەوەیە واتە نابێ افرادیش مافی ئەوەیان هەبێ لە ناوچەی پیشەسازی ڕێژەیەکیان هەبێ و لەمەڵبەندی شارستانیش ڕێژەیەکی تریان هەبێت ئەوە نابێت، واتە جێ بە جێ نەکردنی ڕەنگرێژی بنەڕەتی شارەوانییە، ئەوە مەسەلەیەکە بەئارەزووی خۆمان نییە، بۆیە ئەو پێوەندەمان داناوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، کاک یونادم فەرموو.

بەڕێز یونادم یوسف کنا/ وەزیری ئەشغال:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

پێش ساتێک ئێمە دەنگمان لەسەر ماددەی دووەم دا. سێیەم دەڵێ (یحق لصاحب حق التصرف افراز مساحة ممنوحة له بما لایتعارض استعمالات المقررة لها فی تصامیم الاساسیة) گریمان شوێنێکی پیشەسازی بوو، مافی هەیە وەری بگرێ و تصرف پێ بکات، واتە لێرە ئێمە دەنگمان لەسەریدا و تەواو بوو، واتە مافی هەیە بۆ غەیری ئەو بیفرۆشێ ئەو بۆ خۆی کارگەیەک دروست بکات، بەچوار پارچە وبیفرۆشێ یەکیان بەکاربێنێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

واتە جەنابت لەو رایەی کە بڕگە سێ ی ماددە دوو لەگەڵ بڕگە سێی ماددە سێ وەکو یەکی لێ بێت، کاک عەدنان فەرموو.

بەڕێز عەدنان محەمەد نەقشبەندیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوەی بەڕێز وەزیری ئەشغال وتی جارێ خاڵی یەکەم کە قەرەبو دەکرێتەوە، من دەمەوێ وەڵامی پرسیارەکەی ئەو بدەمەوە بۆ زیاتر روونکردنەوەی ئەوەی کاک شێروان وتی، خۆی لەناوچەی نیشتەجێ بوونە کەقەرەبۆ دەکرێتەوە ئەگەر بۆ بەکارهێنانی دیاریکراو بێ، ئەوەی کە نموونەی هێنا ئەوە ناوچەی پیشەسازی بوو، بێگومان لە ناوچەی پیشەسازی نایدرێتێ، بەڵام لەناوچەی سوکنا لەنێوان سنووری شارەوانی وابزانم لێرە کێشەمان نییە، خۆی لە ناوچەی سوکنایە، لەناوچەی سەکەنی دەیدرێتێ، ئەوەی کە لە هەموو بڕگەکانی یاساکەدا هاتووە ئەگەر قەرەبو بدرێتە کەسێک «بما لایتعارض استعمالات المقررة لها» کە لە ناوچەی پیشەسازییە تۆ ناتوانی بیکەیە هیچ شتێکی تر لەبەر ئەوە گرفتەکە لادەچێ ویاساکە هەموو تەواوە دەبێ مەبەستی یاسادانەر رەچاو بکرێ، یەک ئەوی تر تەواو دەکات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، ئەم ماددە وابزانم گفتوگۆی لەسەر تەواو بوو، واتە دوو تێبینی هەبوو لەسەر یەکیان ئەوەیە ئەو رێژەیە بخرێتە سەری و،بڕگە دووی ماددە سێش بەهەمان شێوە چارەسەری بڕگە دووی ماددە دوو بکرێت، ئەوە لەداڕشتن رەچاو بکرێت، هیچ تێبینی تر نییە؟ وابزانم لەسەر ئەم ماددەیە، لێرە جگە لەو دوو تێبینییە کە لە داڕشتن جێگیر دەکرێت شتێکی تر نییە، جا ئێستا ئەم ماددەیە دەخەینە دەنگدانەوە.. کێ لەگەڵە؟.. سوپاستان دەکەین.. کێ لەگەڵ نییە؟.. بە زۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، ماددە چوار فەرموو بیخوێنەوە.

بەڕێز حسێن عەلی کەمال:

المادة الرابعة:

وصولا الی التعویض العادل یحق لأصحاب العلاقة الاعتراض علی قرارات اللجان المختصة

المنفذة لاحكام هذا القانون لدى محكمة بداءة موقع العقار خلال مدة (« ١٠ » ايام) من تأريخ التبلغ بالقرار ويكون قرار المحكمة باتا وتعتبر الدعاوى الناشئة عن تطبيق احكام هذا القرار من الدعاوى المستعجلة.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، ئەوەی کە دەیەوێ لەسەر ئەم بابەتە قسە بکات، کاک شێخ عەدنان، کاک ئەحمەد سالار، کاک ئەکرەم عاشور، کاک سەفەر. کاک عەدنان فەرموو.

بەڕێز عەدنان محەمەد نەقشبەندیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مادام ئێمە لە بەشێکین کە پەیوەندی هەیە بە ویژدانی خاوەن مولّکەوە کە ئەو زەویەی لێ وەردەگرین، من شتێک لەخەیالّم هەیە وابزانم لە پرۆژە سەرەکییەکە شتێکی وا هەیە چونکە هەموو زەویەکە دەبەن و بەشێکی دەدەنێ، قەرزێکی لەسەر بووە وابزانم لە بڕیاری (٢٢٢)ی سالّی ١٩٧٧ش وایە، حکومەت کەفیلی ئەو قەرزە دەکات، بۆ نموونە ئێمە وامان دانا ئەم زەویە پارچەیەکی برد ئەوەی کە حکومەت دەبیات قەرزارە بە کرێی قیرتاو وئەوشتانە دەروات، ئایا لێرە ئەمە هەیە؟ خاوەن زەویەکە دەبێ ئەم ئەرکە هەلّنەگرێ، چونکە زەویەکەی لەدەس دەر دەچێت پێویست ناکات، حکومەت تا دەقێک هەبێ لێرە یاسا بەدوایدا دەچێت، داوای مافەکەی خۆی لێ دەکات وئەوە لەکوێ جێگای دەکەنەوە؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، کاک ئەحمەد سالار فەرموو.

بەڕێز ئەحمەد سالار عەبدولواحید:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو ماوەی کە پێشنیار کراوە کە (١٠) رۆژە دەرفەتی پەیوەندارە کە ئەگەر رەخنەی هەبێت بەو بڕەی بۆی داناوە ئەو ماوەیە بە کەم ئەبینم لەرووی یاساییەوە کە بەلانی کەمەوە دوو هەفتە کەمتر نەبێت، لەبەر ئەوە پێشنیار دەکەم ئەو ماوەیە لە (١٠)رۆژەوە بکرێتە (١٥)، رۆژ لەگەلّ رێز و سوپاسم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس کاک ئەحمەد، کاک ئەکرەم عاشور فەرموو.

بەڕێز ئەکرەم عاشور عودیش:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من داوایەکەم وەکو ئەوەی کاک ئەحمەد بوو، بەلاّم من دەلّێم بکرێت بە (٣٠) رۆژ لەبەر هۆیەکانی راگەیاندن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باشە سوپاس، ئەوە دوو پێشنیارمان ئێستا لەپێشە، کاک سەفەر فەرموو.

بەڕێز سەفەر محەمەد حسێن:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تێبینییەکەی من لەسەر کۆتاییەکەیەتی و «تعتبر الدعاوى الناشئة عن تطبيق احكام هذا القرار من الدعاوى المستعجلة» ،من لەگەڵ قسەکەی کاک شێروانم کەپێش ئێستا وتی، وابزانم لە خوودی بڕیاری (٢٢٢) وهەموار کردنەکان هەیە واتە دادگاکان قەزییەکانی کێشەو شتی وا نابینن، واهاتووە، بەڵکو لێرە ئەو شتە جێگیر بکرێت مەبەستی من ئەوە نییە کە دادگاکان دوور بن لە یاسا بەراستی لێرە کە بڵێین «وتعتبر الدعاوى الناشئة عن تطبيق احكام هذا القرار» بە مانای بوارێک بدات بە قەزا کە دادوەر دەعواکان ببینێ لەسەر قەرەبو و ڕێژەو ئەو شتانە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، بابرادەرانی یاسا ئەوە روون بکەنەوە، وابزانم پێشنیارێکی لیژنەی یاسا و جەنابی سکرتێرو برادەرانی لیژنەی داراییش لێرە وای لێ دێت، ئەگەر تەماشای بڕگەکە بکەیت لە کۆتایی دا دوای (قرار المحكمە باتا) ئەوە هەڵگیراوە، دوای ئەوە زیادەیەک خراوەتە سەری (وعلى المحكمة النظر في تلك الاعتراضات على وجه الاستعجال) ئەوە دیارە خۆیان ڕەچاوی ئەوەیان کردووە، ئەو رستەیە جێگیر دەبێت دوای (وتعتبر الدعاوى) مادام وایە ئەو برادەرانەی کە ویستیان لەسەر ئەم ماددەیە قسە بکەن تەواو.

دوو پێشنیار هەیە یەکیان مەسەلەی ڕۆژەکە دەڵێن کەمە پێشنیاری (١٥) ڕۆژ کراوە، دیارە کاک ئەکرەم عاشور و کاک ئەحمەد ڕێکن لەسەر (١٥) ڕۆژ وەکو پێشنیارێک لیژنەی دارایی و لیژنەی یاسا وادیارە ڕازین وجەنابی وەزیر پێشنیار کراوە ئەڵێن (١٠) ڕۆژ کەمە ئەگەر هاتوو یەکێک بیەوێ ئیعتراز بکات ئەڵێن بکرێت بە (١٥) ڕۆژ .

بەڕێز حسێن تەها سنجاری/وەزیری شارەوانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ڕازین لەسەر ئەوەی کە درێژ بێتەوە، بەتایبەتی بارودۆخی پۆستە وڕێگاوبان شایانی ئەوە نین کە بەو خێراییە بێ بەتایبەتی ئەگەر بۆ نموونە لە دەرەوە و لە ناوچە دوورەکان بێ، هیچ لاریمان نییە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، کاک یۆنادم فەرموو.

بەڕێز یونادم یوسف کنا/ وەزیری ئەشغال:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من چاوەڕوانی ئەوەم دەکرد کە لیژنەی یاسا باسی بکەن، سەردەمی ڕژێمیش دەوترا (١٥) ڕۆژ

ئەوەی لە ناو وڵاتە و (٣٠) ڕۆژ ئەوەی لەدەرەوەی وڵاتە، لێرە یەک شت دانراوە تەنها (١٠) ڕۆژ، مەبەستم چییە لە بارودۆخی ئەمڕۆی خەڵکی سلێمانی کە نەتوانێ بێ بۆ هەولێر یان پێی ڕانەگات لە ڕۆژنامە بیخوێنێتەوە یان هەر نەتوانێ بێت یان لەلای ڕژێم بێت یان لەدەرەوە بێت ئەگەر جێبەجێ بکرێت پێم وایە باشترە وبە دوو جۆر ئەوانەی لە ناو وڵاتن و ئەوانەی لەدەرەوەی وڵاتن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

با بزانین لیژنەی یاسا رای چییە؟.. فەرموو.

بەڕێز شێروان ناسح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەلایەک دەڵێین دەبێ دادگا بە شێوەیەکی بە پەلە سەیری بکات لەبەر ئەوەی کێشەکە نەبێتە کۆسپ لەبەردەم شارەوانی بۆ ئەوەی بتوانێ بە زووترین کات جیاکاری بکات، زەوی دابەش بکات بەسەر هاوڵاتیان، ئێستا ئەوەی کاک یونادم دەڵێ لە ناوەوەی عێراق ئەوە بابەتەکە دووروودرێژەی دەداتێ لەوانەیە کێشەکە ساڵ ونیوێکی پێ دەچێ بە ڕاگەیاندن و بەرێگایەکی دبلوماسی، واتە ئەوە گرفتێکی زۆر گەورەمان بۆ دروست دەکات، بابەتی ئێرەش ئەگەر بێیتە سەر سەرچاوە یاساییەکەی هەر ئەسڵەن دادگای قەدەغە کردووە، ئێمە لێرە مادام مافمان داوەتێ پێویستە ئاگادار بێت و بە قەزیەی خۆی دابچێتەوە و «الجهل بالقانون» لەوێ وەرناگیرێ کە تبلیغ بێت یەکسەر نارەزایی خۆی بکات و بریاری دادگا بریارێکی کۆتاییە و(١٥) ڕۆژەکەش ئێمە لەگەڵداین و ئەوەی برای بەرێزم کاک عەدنان ئاماژەی بۆ کرد، مەسەلەی خەرجیەکانی قیرتاو و مەسەلەی باج هەیە، بەراستی چ لە پرۆژەی حکومەتی ئەوەی کۆتایی نەهاتووە چونکە ئەوە بەگوێرەی بریاری(٢٢٢)ی ساڵی ١٩٧٧ چارەسەر کراوە و بەگوێرەی یاساکانی نافذ جێبەجێ کراوە، لەبەر ئەوەی دەسەڵات دراوە بە ئەنجوومەنی وەزیران بۆ ئەوەی ڕێنمایی دەربێنێ و لەتوانادا هەیە هەندێ کێشە لەرێگای ڕێنمایی چارەسەر بکرێت ، لەگەڵ ڕێزماندا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، فەرموو کاک سیروان.

بەڕێز سەرتیپ محەمەد حسێن:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەنها تێبینیم لەسەر وشەی (محكمه بداءه موقع العقار) یانی وشەی عقار لێرە هاتووە ئێمە باسی زەوی دەکەین، لێرە ئەڵێ موقع العقار ئەگەر ڕوونکردنەوەیەک هەیە لەسەر ئەو بابەتە باشە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن:

با بزانین یاساناسەکان دەڵێن چی؟، فەرموو کاک شێروان.

بەڕێز شێروان ناسح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن.

یاسا کارپێکراوەکان و یاسای شارستانی، عقاری بەم شێوەیە پێناسە کردوە: (عقار) هەر شتێکی جێگیر بێت بەردەست بێت، چەسپاو بێت، نەتواندرێ لەشوێنێکەوە بگوێزرێتەوە بۆ شوێنێکی تر، عقاری پێدە گوترێ بۆیە ئێمە کە دەڵێین عقار مەبەستەکە زەوی دەگرێتەوە ئەوەش پێناسە کراوە لە یاسا بەردەوامەکاندا، مەبەستەکە زەوی دەگرێتەوە ئاساییە و پێناس کراوە لە یاسا کارپێکراوەکاندا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن:

سوپاس، جەنابی سکرتێر فەرموو.

بەڕێز فەرسەت ئەحمەد عەبدوڵلا/سکرتێری ئەنجوومەن:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن.

بۆ بەدوواداچوون لەسەر قسەکەی کاک شێروان، دادگای شوێنی عقار لەو کاتە دیاری دەکرێت ئەو عقارە لە نێوان سنووری چ یەکەیەکی (وحدە) بەڕێوەبردنە، دادگای ئەو یەکە کارگێڕییە تایبەتمەندە (مختص)، دەستەواژەیەکی یاسایی باوە لەلای یاساییەکان هەمووی بەکاردێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن:

بەڵێ سوپاس، فەرموو کاک سیروان.

بەڕێز سەرتیپ محەمەد حسێن:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن.

بەدواداچوونەکەی هەر ئەوەندەیە ئایا زەوی بە عەقار حساب دەکرێت؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن:

بەڵێ کاک شێروان روونی کردەوە، مادام وایە ئەو مادده دەخەینە دەنگدانەوە تەنها ئەو زیادەیە ئەگەر بیخوێنیتەوە پێشنیار کراوە ماوەکە (١٥) رۆژ بێت لەجیاتی (١٠) رۆژ کاک ئەحمەد و کاک ئەکرەم هەردوو رێکن لەسەر ئەوەی کە (١٥) رۆژ بێت لەجیاتی (١٠) رۆژ، دەیخەینە دەنگدانەوە.. کێ لەگەڵە؟.. سوپاستان دەکەین.. کێ لەگەڵ نییە؟.. بە زۆربەی دەنگ پەسەند کرا.

ئەو رستەیەی دوایی، دوای (باتا) لە پرۆژەکەدا بکوژێننەوە هەمووی لەجیاتی ئەو ئەنووسرێت (وعلى محکمە) لەمادده چوار ئەوە زیاد دەکرێت (وعلى المحكمة النظر في تلك الاعتراضات على وجه الاستعجال) ئەوە برادەرانی داڕشتن رێکیان خستووە وچ گرفتی لەسەر نییە، بۆیە دەیخەینە دەنگدانەوە.. کێ لەگەڵە؟.. سوپاستان دەکەین.. کێ لەگەڵ نییە؟.. بە زۆربەی دەنگ پەسەند کرا.

بەڕێز حسین عەلی کەمال:

المادة الخامسة:

على رئاسة مجلس الوزراء إصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن:

ئەوەش پرسیاری زۆر لە ئەندامانی پەرلەمان یاخود ترسی زۆر لەسەر ئەندامانی پەرلەمان و خەڵکی تریش هەڵدەگرێ، چونکە ئەنجوومەنی وەزیران بەپێی بارودۆخی وڵات وناوچەکان و شارەوانی وئەو شتانە بۆی هەیە یاخود دەستی کراوەیە کە ڕێنمایی دیاری کراو وپێویست دەربکات بۆ جێبەجێ کردنی ئەم یاسایە، ئەگەر چ تێبینی نییە لەسەر ئەم ماددەیە دەیخەینە دەنگدانەوە، کاک سەفەر تێبینی هەیە، فەرموو.

بەڕێز سەفەر محەمەد حسێن:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن.

بەراستی لە بڕیاری (٢٢٢) جەنابی کاک شێروان ئاگادارە هەر بە بڕیار هاتووە، چونکە ئەو بڕیارە هەتا ئێستا (نافذە).

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن:

ماددە پێنج (على رئاسة مجلس الوزراء اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون). چ تێبینیت هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟

بەڕێز سەفەر محەمەد حسێن:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن.لە بڕیاری (٢٢٢) هاتووە لیژنەی دیاری کردووە کە سەرۆکی لیژنە لە وەزارەتی کشتوکاڵ دەبێ، لێرە لە پڕۆژەکە لیژنەی دیاری نەکردووە کە لایەنێک لیژنە پێک بهێنێت، پاشان لەوێ بە حوکمی یاسایە، بەڵام لێرە بە ڕێنماییە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن:

سوپاس، بابزانین لیژنەی یاسا دەڵێن چی؟ فەرموو کاک شێروان.

بەڕێز شێروان ناسح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن.

پێک هاتەکان ئەو لیژنەیەی کە لە بڕیاری (٢٢٢) هاتووە لە یاسای ژمارە (٥٣) هاتووە ئێمە دەستکاریمان نەکردووە هەر هەمان لیژنەکان ئەو یاسایەجێ بە جێ دەکەن و لەبەر ئەوەی ئاگادارن لیژنەکە پەیوەندارە لەنێوان وەزارەتی کشتوکاڵ و وەزارەتی شارەوانی، وەزارەتی دارایی و وەزارەتی داد، لەبەر ئەوە ئێمە دەستکاری لیژنەکانمان نەکردووە و لیژنەکان هەمان یاسا جێ بە جێ دەکەن و ئەوەی لەو یاسایە نەهاتووە بەراستی ئێمە بەرپرس نین، تەنها لەوەی کاک سەفەر ئاماژەی بۆکرد هەر هەمان لیژنە هەیە و بڕیاری خۆی دەردێنێ، لەگەڵ ڕێزماندا.

بەڕێز سـەرۆكی ئەنجـوومـەن:

سوپاس، لەبیر مەكە كاك سەفەر ئەو یاسای مەركەزییە، ئەمە هی هەرێمە، لەوانەیە هەندێ ڕێنمـایی و تایبـەتمەندی خـۆی پێـویست بێت، لەوانەیە هەندێ ئەنجـامی خـراپی هەبێت، بۆیە ئەنجوومـەنی وەزیران لێرە دەستی كراوەیە و سەرۆكـایەتی ئەنجوومەن دەتوانێ ڕێنمایی پێـویست دەربكات بۆ ئەم بابەتە، ئێستا ئەیخەینە دەنگدانەوە.. كێ لەگەڵە؟.. سوپاستان دەكەین.. كێ لەگەڵ نییە؟ بە تێكڕای دەنگ پەسەند كرا. كاك شمائیل تێبینیەكی هەیە پێش ئەوەی لەیاساكە تەواوبین، فەرموو كاك شمائیل.

بەڕێز شـمـائیـل نـنـو بـنـیـامـین:

الـسـيـد رئـيـس المجلـس.

كـما أشار حـضرتكم بأن هذا القـانون مطروح منذ عـام١٩٩٤ عليـه فـأنه يظهـر أهمـيـة الموضـوع وحساسيته، وفي الحقـيقة لقد أستغل نظام بغداد هذا القانون بتطبيق سياساته العنصرية وبذلك ألحق أضراراً كبيرة بالافراد، وخلق لنا مشـاكل لحد اليوم كـما وألحق أضراراً بالتوزيع الديمو گرافي للقـوميات الغيـر العرب في الوطن، وقد عانى أشـقائنا الأكـراد من جراء ذلك كـما عانى شـعبنا الأشوري والتركمان أيضاً، و نحن اليوم نقدر الجهود الكبيرة الذي بذلت لأنجاز هذا القانون والذي تقتضيه المصلحة العامة، وهو بالتأكيد مصلحة المواطن و مصلحة صاحب الملك ولايوجد وجه مقارنة بين أهداف هذا القانون وذاك ما سعى اليه النظام. ولكن نحن نتعامل مع قانون ولكي يأتي متكاملاً وينسجم مع الممارسةالديمقراطية وحقوق القوميات ويضمن التآخي القومي أكثر، اقترح أضافة المادة التالية على القانون (من أجل ضمان الحقوق الادارية للقوميات متعايشة في كوردستان العراق تراعى مسألة الأنسجام والتجانس القومي في حالات إطفاء حق التصرف لأغراض شخصية). فنحن كـشعب لا نطالب بحكـم ذاتي أوصيـغة حـقوق أخرى في الأرض ولكن نطالب بالحقوق الثقافية و الادارية والفردية وهذه الحقوق قد ضمنها قانون البرلمان هذا وقانون مجلس الوزراء مع فائق التقدير.

بەڕێز سـەرۆكی ئەنجـوومـەن:

سوپاس كـاك شمـائیـل، گومـان لەوە نییـە كە زۆر یاسـا دەرچووە لەلایەن حكومەتی ناوەندیەوە كەشێوازێكی شۆفێنیزم و دژ بە كورد و ئەو نەتەوانەیە كە لە وڵاتی ئێمەدا ئەژین، لەسەرەتایشەوە كاتی خۆی ئێمە ئەو بنەمایەمان دیاری كردووە و چەند جار لەم پەرلەمانە زۆر لەو یاسایانە یاخود لەو بڕیارانەمان تەجمید كردووە و شتی تر لەجیاتی ئەو دەرچووە. وەكو بنەما شتێكی زۆر ڕێك و پێكە من وابۆی دەچم كە حكومەتی هەرێمی كوردستان زۆر بەوردی ڕەچاوی ئەو بارودۆخە ئەكات، بەلام چەسپاندنی ئەم بارە كە جەنابت باست كرد لەیاسایەك سیفەتێكی سیاسی بدرێتێ لەوانەیە هەندێ گرفت دروست بكات لەوانەیەخۆشی لەگەڵ بنەماكانی مافی مرۆڤ نەگونجێت، هەر بۆ ئاگاداری ئێمە لەو جەولەی كە كردمان لەسەرەتای ئەزموونەكەمان ساڵی ١٩٩٢ ئەو پێشوازیە

گەرمەی کە لە پەرلەمانی کوردستان لەم تاقیکردنەوە کرا، زۆر لە دام و دەزگا دیموکراسیەکان وخاوەن تاقیکردنەوەکان لە ئەوروپا گلەیەکیان لە ئێمە ئەکردکە چۆن ئێمە (٥) کورسیمان بۆ ئاشووریەکان جیاکردۆتەوە بە بڕیارێک و، وا بۆی چون کە ئەمە لەگەڵ بنەماکانی دیموکراسی ناگونجێت، بەتایبەتی ئەوان باسی بنەماکانی مافی مرۆڤیان دەکرد،گوایە زۆرمان لە خەڵکێک کردووە کە بنووسن لە چی رەگەزو دینێکن، بەپێی تاقیکردنەوەشیان ئەوە شتێکی باش نەبوو زۆر کەس لەو خەڵکە کە ئاگاداری ئەزموونی دیموکراتی وکاری هەڵبژاردنیان هەیە بە نووسینیش نووسیویانە وەکو رەخنەیەک لەسەر یاسای هەڵبژاردنی ئێمە، بەڵام بەپێچەوانەوە شانازیمان دەکرد کە ئێمە ئەو شتەمان کردووە، بەرگریمان لێ دەکرد و لێرە ئەو بابەتە من تەنها بۆ(الشيء بالشيء يذكـــر) باسی دەکەم کە ئەمەش هەیە وەکو بنەما باوەڕ ناکەم حکومەتی هەرێمی کوردستان کارێکی وا بکات کە سنوور بشکێنێ لەسەر مافی نەتەوەکان، بەڵکو بە پێچەوانەوە ئێمە پاسەوانی مافی نەتەوایەتی ئەکەین، بەڵام با بزانین رای برادەرانی یاسایی چییە لەو بابەتەوە، با ناونووسیان کەین کاک شێخ عەدنان و، کاک شمائیل، فەرمووکاک شێخ عەدنان.

بەڕێز عـــەدنان مـــحـــەمـــەد نەقـــشـــبــەندیی:

بەڕێــز ســـــــەرۆکی ئــەنجـــــــومــــــەن.

لەسەر ئەوەی جەنابت باست کرد لەگەڵ رێزم بۆ مافی برایانی ئاشووری هەر یاسایێک (العبرة ليس بالنص بل العبرة بالتنفيذ) ئەگەر تەماشای یاساکانی حکومەتی بەغدا بکەین کە کاک شمائیل خۆی باسی چەوساندنەوەی حوکمی کردووە، میللەتی کوردیش لە هەموو کەس چاکتر دەزانێ و ئەنفالیش باشترین بەڵگەیە و کارەساتی هەڵەبجە و زۆری تریش.

ئەگەر تەماشای ناوەرۆکی ئەو یاسایانە بکەین لەدەستوری عێراقی لە بەغدا (المواطنون سواسية أمـــام القـــانون) بەڵام برایانی ئاشووری و تورکمان دەچەوسانەوە، هاووڵاتیەکی کورد لە شاری کەرکووک بۆی نەبوو خانوویەک بێ رەزامەندی دەزگای ئەمن وسیخوری بەغدا بفرۆشێت کە دژ بە هەموو بنەماکانی مافی مرۆڤە، یان هەڵسووکەوت لە مەترێکی چوارگۆشەیی خۆی بکات، ئەمە یەک، خاڵی دووەمیش خۆی شتی وا لە دەستور باس دەکرێت ولە دەستوریش عیبرەت بەنیەتە (المواطنون سواسية أمام القانون) هاووڵاتیان نە نەتەوەی و نە عورف ونە ئاین جیایان ناکاتەوە، پاشان بۆ ئێمە شۆڕشی ئەیلول چاکترین نموونەیە کە کاک شمائیلیش وکاک یۆنادەمیش باش ئەزانن خوێنی هەزاران، یان زۆربەی رۆڵەکانی ئاشووریەکان لەگەڵ خوێنی برا کوردەکان و غەیری تردا لە دۆڵ و دەشت و ئەرزەکانی کوردستان تێکەڵ بوو و قوربانییەکی زۆریان دا کە ئێستاش جێی تەقدیر و رێز لێنانی هەموو میللەتەکەمانە دوای ئەوە پارتی دیموکراتی کوردستان و سەرکردایەتی پارتی دیموکراتی کوردستان کە رۆڵێکی سەرەکی هەبووە لە هێنانە دی ئەم پەرلەمانە و سەرۆکی ئەم حزبە کە سەرۆک مەسعود بارزانییە خاوەنی بیرۆکەی هەڵبژاردن بووە، وای بۆ دەچم لە هیچ خوتبەیەکی ئەو شەخسە تێبینیم نەکردووە، لە هیچ بۆنەیەکدا هەندێ جار لەوانەیە هەندێ

کەس بڵێ باسی نەکردووە، جەخت لەسەر مافي هەموو ئەو کەمایەتیانە هەیە کە لە کوردستاندا هەنە، بەتایبەتیش برا ئاشووریەکان و بە بۆچوونی منیش بوونی کاک یۆنادمیش هەم وەکو ئەندامی پەرلەمان وهەم وەکو وەزیر کە ئەندامی مەکتەبی سیاسی حزبەکەی خۆیەتي و، کاک شمائیل وەکو ئەندامی مەکتەبی سیاسي خۆی وبرادەرانی تر کە لێرەن چاکترین بەڵگەن زیادمان کردووەتە سەر ئەو یاسانەی کە لەم پەرلەمانە بەرێزە دەرچووە وەکو یاسای چاپەمەنی ویاسای حزبە سیاسیەکان زۆر روون و ئاشکرایە بۆ نموونە، هەتاکو بەرێوەبەرایەتییە گشتییەکاني دراوەتێ، دووبارە دەگەڕێمەوە بە هەموو رێزێکمان پشتگیری هەموو مافێکی برا ئاشووریەکان دەکەین و عیبرەتیش بەجێبەجێ کردنە نەک بە قسەکردن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن:

سوپاس، فەرموو کاک یۆنادم.

بەڕێز یۆنادم یوسف کەنا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن.

جەنابتان باسی ئەوەتان کرد کە بۆ ئەو(٥)کورسیە جیاکراوەتەوە؟، ئەمە کاتی خۆی زۆر بیرمان لێکردەوە نەتەوەیەکی بچووک لە ناو کۆمەڵێکی گەورە بە تەئکیدەوە مافي ئەروات و بریاری خۆی نامێنێ، واتە خۆی بریارەکەی موسادەرە ئەبێ ئەچێت بۆ زۆرینە، لە بەر ئەوە بۆ ئەوەی ئەو تایبەتمەندیە بمێنێ ئەو نەتەوە بچوکە رای خۆی بدات دەربارەی نوێنەراني خۆی زیاتر حەقە جێبەجێ بێ، چونکە لە زۆر ناوچەی ئەم دونیایەدا شتەکە هەیە، واتە ئەمە تەنها لێرە نییە، چ لە لوبنان بێ چ لە هەتا خودی ئیرانیش بۆ زەردەشتی و بۆ ئاشووریەکان لە نێوان خۆیان هەڵبژاردن دەکەن بۆ نوێنەري خۆیان، لە میسریش هەرچەندە مافیشیان خوراوە، بەلام چی پەرلەمانتاران هەیە بەشێوەیەکی تر هەڵدەبژێردرێن هەرچەندە ئێمە رازي نین بەوە، چونکە جارێ یاسای (خەتی هۆمایۆنی) ماوەی(١٤٠ـ١٥٠)ساڵ لەمەو پێش ئەوە زۆر رەوا بوو زۆر ئاسایي بوو، بەپێچەوانەوە بۆ رێزلێنان لە هەستي ئەو خەڵکە زیاترە و وابزانم مافي مسۆگەر ترە دەربارەی ئەو مەسەلەی کاک شمائیل باسی کرد زۆر رەوایە، چونکە بۆ نموونە ئەڵێ:(إلى يعطيه الحية يخاف من الحبل)واتە تاقیکردنەوەي شتي وا بووە مومارەساتی وا بووە نەک بە یاسا هەر بەبێ یاسایش هاووڵاتییەک لە کەرکوک، یا لە بەغدا دانیشتووە خاوەن دەسەلاتێک هاتووە ئێستا سێ خانووي بۆ خۆي ئاوەدان کردووە ئێستا بەبێ یاسا وبێ شارەواني وبێ هیچ شتێک، جا یاسا مافي خەڵک دەپارێزێ، یەکسانی وبەرابەری ئەوەیە کە مافي خەڵک نەخورێت، کاک شمائیل ئەڵێ چەند کۆمەڵێک بووە چەند ناوچەیەکمان بووە بەرەبەرە ئێمە دەبینین کێشەمان پەیا ئەبێت مەسەلەی قوتابخانەیە، فلان پەرت وبلاو بوون خەڵک بگەرێنەوە سەر یاسای (شفعە) وشەفاعە، ئەگەر برا یاساییەکان یارمەتیم بدەن لە کالیفۆرنیا لە (بێرکلي) بەرپرسی لقی ئەمەریکای خۆمان ویستویەتی ماڵ بۆ خۆی ئاوەدان بکات تا ناوچەی (بێرکلي) ئیمزایان نەکردووە ئەو گەرەکە نەیتوانیوە ماڵ بۆ خۆی

ئاوەدان بکاتەوە، یاسای (شفعه) وشەفاعە هەتا ئینسجامی کۆمەڵایەتی پێ ئەگوترێ واتەمەسەلەی نەتەوایەتیان مەرج نییە هەتا خەڵک تەبابن لەگەڵ یەک ئەو ناوچە خەڵکی ئەو شارەوانیە ئەوە پەسەند ترە لەوانەیە ئەو یاسایە ئێستا راگیراوە، یا کاری پێناکرێ یاسای (شەفعە) ئەگەر ئەو یاسایە بەرێوە بروات گرفتمان نییە، لەوانەیە دوو عەشیرەتی کورد و ئاشووری زۆر تەبابن لەگەڵ یەکتردا، بەڵام ئاشوری وئاشوریەکی تر تەبا نەبێن لەگەڵ یەکتر، یان کوردێک و کوردێکی تر تەبا نەبن لەگەڵ یەکتر، یاسا دەبێ ئەوە رەچاو بکات کە ئەو کۆمەڵگایە تەبا بن لەگەڵ یەکتر کێشەکە ئەوەیە، منیش پشتگیری کاک شمائیل دەکەم، بەڵام دیسان نازانم چۆن ئەو یاسایە رەچاو بکرێت کە مافی خەڵک نەخورێت وکە تەباییەکە بەردەوام بێت؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، کاک شمائیل فەرموو.

بەڕێز شمائیل ننۆ بنیامین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

في الحقيقة اريد التحدث حول تخصيص(٥)مقاعد للآثوريين في الانتخابات، الاعتراض وجد على أنه كان قرار ولم يكن ضمن القانون نفسه فلدينا مقترح بشأن أدخال مادة بخصوص هذا القانون للمجلس الوطني وأعتقد في حالة التنوع القومي وفي حالة تعايش قوميات هذه مسألة طبيعية انها تضمن حقوق القومية الصغيرة وفق القانون في القانون العام كان يمثل الاشوريين بحسب نسبتهم السكانية بممثلين في البرلمان، مسألة أخرى وأشار اليها الاستاذ عدنان النقشبندي، النظام العراقي كان يتعامل مع المواطنين سواسية بنظرة شمولية ولكن من خلال هذه النظرة كان التطبيقات تميل الى جانب القومية الكبيرة التي هي القومية العربية. ونحن نطالب بهذه المسألة ونريد توضيح نقطة معينة ألا وهي تحديد للحقوق الادارية نحن كشعب لنا حقوق في هذا الوطن ونطالب بهذه الحقوق ونريد أن نفهم هذه الحقوق، ولكن كيف نفهم هذه الحقوق؟ نحن نريد حقوقنا الادارية و الثقافية وأنا اذا لم يكن لدي تجمع سكني موجود على ارض الواقع حالياً فكيف يضمن لي حقي، لان التجمع السكني يضمن لي ان الاغلبية هي من قوميتي وبعكسه كيف يكون لدي مدير ناحية؟ وهذا هو حقي الاداري، وكيف لي ان انشيء نادي ثقافي؟...

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

كاك شمائيل نحن لم نناقش الأن حقوق القومية للأقليات او للقوميات، نناقش مسألة فرز و اطفاء الاراضي ضمن حدود بلدية معينة بلدية اربيل و هذة البلدية ملك للكورد و التوركمان و الاثوريين، بلدية عنكاوة بلدية معروفة، كذلك دهوك و سليمانية، للبلديات حدود معينة حدود جغرافية معينة فيه أناس من مختلف القوميات، في هذه المجال اذا كان هناك مشروع فيما يتعلق بالحقوق القومية للأخوة الاثوريين بأمكانكم تقديم مشروع أو مناقشته، ما مطروح الآن يتعلق

بالأراضي ضمن حدود البلديات وبلديات غير مبنية على اساس القوميات مبنية على الأساس الأداري و يتعايش عليها كثير من القوميات. من المفروض عدم الخروج من الموضوع.

بەڕێز شــمــائيل ننو بنيــامين:

بەڕێز ســەرۆكی ئەنجــوومــەن.

نعم، البلديات مبني على هذا الأساس فعلا ولكن نحن نعتبرها غبن تاريخي، حقيقة نحن نعاني الأن من ضعف كبير في مسألة توزيع الجغرافي و نحن كقومية ضحية للسياسات..

بەڕێز ســەرۆكی ئەنجــوومــەن:

قدموا مشروع حول هذا الموضوع.

بەڕێز شــمــائيل نەنو بنيــامين:

بەڕێز ســەرۆكی ئەنجــوومــەن.

نعم ولكن نحن لدينا الان امر واقع الحال و لدينا حاليا بلدية عينكاوة و اذا قرر فرز الأراضي هناك و توزيعها لكافة المحامين مثلا وقطعة أخرى لكافة الشهداء الذين لهم كل التقدير ولكن المسألة تؤثر على واقع التركيبة القومية في عينكاوة هذا هوالقصد فأعتقد ومثل ما تفضل حضراتكم لا يوجد لدينا أي شك في التوجهات وعلى هذا الاساس نحن المشاركين في هذه التجربة وجادين في تحالفنا و مصداقية تحالفنا ومصيرنا المشترك لذلك أقترح إضافة هذه الفقرة كأمر واقع، شكراً.

بەڕێز ســەرۆكی ئەنجــوومــەن:

سوپاس كاك شمائيل، با لە ناوەڕۆكی بابەتەكە دەرنەچین، بابەتەكە پاسای(إطفاء الأراضي)یە هەر وەک گوتیشم لەسەرەتاوە سنووری شارەوانی لەسەر بنچینەی نەتەوایەتی دانەنراوە نەلای ئێمە نە لە جێگەی تر وابزانم بنەمای مافەكانی مرۆڤیش ڕێگەمان لێ ناگرێ كە مرۆڤ لە كوێ بیەوێت بژیەت لە كوێ بیەوێت دانیشێت خانوو لە كوێ بكات لە كوێ نەكات، عەنكاوەش وەكو جێگایەک سەر بە شاری هەولێرە (حەسر) نەكراوە تەنها ئەبێ كوردی تێدا بێت، یان ئەبێ توركمانی تێدا بێ، یان ئەبێ برادەرانی ئاشووری تێدا بێت تكام وایە لە بابەتەكە دەرنەچێت چونكە ئەگەر شتێ هەیە پەیوەندارە بە مافی برا ئاشووریەكانمانەوە با پرۆژەیەک پێشكەش بكرێت یان ئەم یاسایە ئێمە(إطفا)ی زەویەكانمان كە هەیە ئێمە باوەڕ دەكەین ئەگەر شتێكیش بوو ئەوە ئەنجوومەنی وەزیران ڕێنمایی تایبەتی بۆ دەربچوێنێ كە چارەسەری ئەو بابەتە بكات، فەرموو كاك حسێن.

بەڕێز حسێن تەها سنجاری/ وەزیر شارەوانی:

بەڕێز ســەرۆكی ئەنجــوومــەن.

لەبەر ئەوەی بابەتی شارەكان هات عەنكاوە یەكێكە لە شارەكانمان ئێمە لە وەزارەتی شارەوانی هەموو جار گفتوگۆمان كردووە حەزدەكەین شارەكانی تر وەكو عەنكاوەی لێبێ نەوەک عەنكاوە وەكو كورانی لێبێ، من لایەنگیری بۆچوونی برایانی لیستی مۆر دەكەم كە ئەگەر شت نەبێ پاسا

لەوانەیە واتە شارێکی وەکو عەنکاوە نوقم ببێت لە ماوەیەکدا لە کورانەوە و ئەوەی کورانی بینیبێ و عەنکاوەی بینیبێ ئەزانی مەبەستمان چییە...

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

جا باشە جەنابی وەزیر ئەمە پرۆژەی حکومەتی هەرێمی کوردستانە، هەردووکتان وەزیرن ئەبوایە لە ئەنجوومەنی وەزیران ئەم پێشنیارەتان بکردبایە وحەسمتان بکرادیە، ئەوجا بۆ ئێمەتان بناردبایە.

بەڕێز حسێن تەها سنجاری/وەزیری شارەوانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڵێ ببورە دێمە سەر ئەم خاڵە کە من لایەنگیری ئەو بۆچوونە دەکەم کە مافەکان بێن بە یاسا نەک تەنها ڕێنمایی و وتار بێ، لەبەر ئەوە ئەگەر هاتوو خۆ لێرە ماددەی پێنجەم کە سەرۆکایەتی ئەنجوومەنی وەزیران بۆی هەیە ڕێنمایی پێویست دەربکات، بەڕێز وەزیری ئەشغال کە لە سەرۆکایەتی ئەنجوومەنی وەزیران باسی ئەم خاڵەی کرد بێگومان وەزارەتی شارەوانی پشتگیری لێدەکات لەبەر ئەوەی ئێمە دەزانین ئەو بابەتە چییە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس. ئێمەیش هەروەهامان گوتوە. زۆر باشە هەوڵ بدرێت لە ئەنجوومەنی وەزیران کارێکی وەها بکەن کەس مەغدور نەبێت.

بەڕێز محەمەد سەعید ئەحمەد یەعقوبی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سیمایەکی ئسوڵی و یاسایی و ڕوونە کە هەموو یاسا ناسان دەیزانن، دەبێت سیفەتی یاسا سیفەتێکی مەوزوعی بێت هەر یاسا زانێک ئەوە دەزانێت من ڕێزم هەیە بۆ ئەو قسانەی کە کران، بەڵام هیچ قسەیەک لەوانەی کە کران پەیوەندی بەم بابەتەوە نەبوو، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەهەر حاڵ من دیسان ئەوە دووپات دەکەمەوە، کە بابەتێکی یاسایی دێت نەمانخەنە ناو مەسەلەی لاوەکییەوە، چونکە ئەمە بەم شێوەیە چارەسەر ناکرێت، من دیسان جەخت دەکەمەوە، پەرلەمانی کوردستان سوورە لەسەر ئەوەی کە خەڵکی کوردستان بەهەموو ڕەنگێکیانەوە بەهەموو سیفەتی نەتەوایەتییانەوە ئەوپەڕی ماف پارێزراو بن، لەم پەرلەمانەدا زۆر جار باس لەسەر ئەم بابەتە کراوە، و حکومەتی هەرێمی کوردستانیش زامنی جێبەجێ کردنی ئەو مەبدەئەیە، ئەگەر پرۆژەیەکی تایبەتمەند هەیە بەم مەسەلانەوە، با برادەرانی لیستی مۆر پێشنیاری خۆیان پێشکەش بکەن، لە ڕێگای خۆیانەوە، ئەگەر شتێکی تریش هەیە جارێکی تریش تەئکید دەکەمەوە کە ئەم پرۆژەیە پرۆژەی حکومەتی هەرێمی کوردستان بووە، و لەوێش برا وەزیرەکان ئەیانتوانی ئەم پرۆژەیەو ئەم پشتگیرییەی خۆیان جێگیر بکردایە، و برگەیەک لەو برگانە هەبووایە تا ئێمە گفتوگۆمان لەسەر بکردایە، ناکرێت لێرە وەزیر هەڵسێ بڵێ من پشتگیری فلانە بابەت دەکەم،

چونکە ئەو بابەتە وەختی خۆی لەوێ باس کراوە، پشتگیری شتێکی ترە، بەندی یاسا بابەتێکی ترە، ئێمە کۆمەڵە برگەیەکی بەرچاومان بۆ هاتووە، جەنابی وەزیری شارەوانی و، کەس لە ئەندامانی پەرلەمان نکوڵی لە مافی برایانی ئاشووری ناکەن، وەکو کورانیش کوردە لەوانەیە برادەرێکی مەسیحیش لەوێ بژێ، وەکو عەنکاوە گەڕکێکە لە گەڕەکانی شاری هەولێر لەوەیە کورد و غەیرە کوردیش لەوێ بژین، ئێمە شانازی بە کورانەوە دەکەین، هەروەها شانازیش بە عەنکاوە دەکەین، ئەگەر بارودۆخی دواکەوتوو وای کردبێت، ئێستا ئێمە تانە لە خەڵکی کوران بدەین و نەبێت بە کوران، با ئێمە هەوڵ بدەین ئاستی دانیشتوانی گەڕەکی کورانیش بەرز بکەینەوە، جەنابت وەزیری حکومەتی هەرێمی کوردستانی وە بەرپرسی لەوەی کە ئاستی شارستانی گەڕەکی کورانیش بەرزکەیتەوە، وەکو ئێستاکە لە عەنکاوە دەکرێ، بۆیە دەبێت ئێمە خەریک بین و ئیشی بۆ بکەین، بەڕاستی ناکرێت ئێمە بە چاوێکی ئاوەها تەماشای خەڵکی گەڕەکی کوران بکەین، بەچاوێکی تریش تەماشای خەڵکی عەنکاوە بکەین، دوو شتی جودایە، هەموو هاووڵاتییەک مافێکی خۆی هەیە لەسەر ئێمە کە بەرگریی لێ بکەین، هەموو هاووڵاتییەک چ کورد، چ ئاشووری، چ تورکمانی، چ عەرەبی کە تیایدا دەژێن، بەڕاستی ناکرێت ئێمە لێرە بەم شێوەیە تەماشای گەڕەکی کوران بکەین، گەڕەکی کوران نوری چاوی ئێمەیە، کوران ئازیزی ئێمەیە خەڵکی کوران خەباتکارن، خەڵکێکی هەژارن، ئێمە هەر بەهەمان ڕێزەوە، تەماشای عەنکاوەش دەکەین، خەڵکی عەنکاوەش نوری چاوی ئێمەن، بەڕاستی ناکرێت جەنابت وەکو وەزیری شارەوانیی پشتگیری لە بابەتێک بکەیت، کە بابەتەکە لە پرۆژەی خۆتاندا نییە، ئەبوایە جەنابت وەکو وەزیرێک لە ئەنجوومەنی وەزیران، ئەم بابەتەتان بە وردی باس بکردایە، پێشنیارتان بکردایە تاکو ئێمە لێرە گفتوگۆمان لەسەر بکردایە، فەرموو کاک حسێن سنجاری.

بەڕێز حسێن تەها سنجاری/ وەزیری شارەوانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن.

باسی عەنکاوە دەکرێت یاخود کوران یاخود هەر جێگایەکی تر، بابەت ئەوە نییە ئەمە چییەو ئەوە چییەو چ ڕەنگێکە؟، بابەتی خزمەتگوزاری سەرژمێرییە، من ئەزانم لەبەر ئەوەی بەرپرسی ئەو ئیشەم، بەرپرسی شارەکانم، ئەم شارە چییە، ئەو پارچە چییە، ئەم کۆڵانە چییە، ئەوەی دیکە چییە، ئەو گەڕەکە چییە، لە لایەنی خزمەت کردن و ئاوو، ئاوەڕۆ، پاک و خاوێنی... هتد.

بێ شک ئێمە ئەمانەوێ ئەو شارەی یاخود گەڕەکەی کە جوانە، ئەگەر بەرزتر نەبێت، هیچ نەبێت لە ئاستی خۆی بمێنێت، وە ئەگەر بوار نەدەی، وە ئەگەر بوار بدەی بێ گومان لە ئاستی خۆی نامێنێت، جێگای تریش ئەگەر خزمەتگوزاری نەبێت، ئەویش خەریکین خزمەتگوزاری بۆ بچێ وپێشتر کەوێ و... هتد. ئەمە بابەتی ئەوە نییە من مجادەلەی لەسەر بکەم، بەڕاستی تەنها ئەوەیە من پشتگیری خۆمم کردو دووبارەشی دەکەمەوە. لەماددەی پێنجەمدا دەڵێ: سەرۆکایەتی ئەنجوومەنی وەزیران بۆی هەیە ڕێنمایی نوێ دەربچوێنێت. لێرە کە نەکرا لەوێ بە تەئکید من

پشتگیری ئەو ڕایە دەکەم، چونکە من دەزانم لە شارەکان جیاوازی خزمەتگوزاری چییە، وە ئەمانەویت بەرزتریش بێن، دروشمێکیشمان هەیە، «من اجل مدينة اجمل وانظف واكثر تنظيماً وملائمة للعيش والعمل». سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن:

سوپاس، ئێمەش پشتگیریی لەسەر ڕێنماییەک دەکەین، کە دەبێتە هۆی پێشکەوتنی شاروشارۆچکەکانمان، بەڵام گوێ پێنەدانی شارۆچەکەکانی تر لە بەرژەوەندیی نییە. گفتوگۆکردن لەسەر ئەم ماددەیە تەواوبوو ماددە «٦» ئەخەینە دەنگدانەوە. کێ لەگەڵە؟ سوپاستان دەکەین، کێ لەگەڵ نییە؟ بە زۆرینەی دەنگ پەسندکرا.

بەڕێزحسێن عەلی کەمال:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن.

المادة السادسة:

على الوزراء المختصين تنفيذ هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن:

چ تێبینیەک لەسەر ماددە (٦) هەیە؟، نییە؟ ئەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵە؟ سوپاستان دەکەین، کێ لەگەڵ نییە؟ بە زۆرینەی دەنگ پەسندکرا، سوپاس.

بەڕێز حسێن عەلی کەمال:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن.

المادة السابعة:

ينفذ هذا القانون اعتباراًمن تاريخ صدوره وينشر في الجريدة الرسمية.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن:

چ تێبینیەک لەسەر مادە «٧»هەیە؟ نییە؟، ئەیخەینە دەنگ دانەوە، کێ لەگەڵە؟ سوپاستان دەکەین، کێ لەگەڵ نییە؟ بە تێکڕای دەنگ پەسندکرا. سوپاستان دەکەین. وەکو یاسا ئەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵە؟ سوپاستان دەکەین، کێ لەگەڵ نییە؟ بە زۆرینەی دەنگ وەکو یاسا پەسندکرا، سوپاس.

بەرنامەی کاری ئەمڕۆی ئێمە ئەوەی کە جێگیر کرابوو تەواو بوو، پێدەچێ یەک دوو تێبینی هەبێ لەلایەن برادەرانەوە دەیانەوێت قسە بکەن، با ناونووسی ئەو برادەرانە بکەین کە دەیانەوێت قسە بکەن، کاک ئەکرەم عاشوور، کاک ئەکبەر حەیدەر، کاک ئازاد قەرەداغی، فەوزیە خان، کاک ئەکرەم فەرموو.

بەڕێز ئەکرەم عاشوور عەودیش:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەن.

بەبۆنەی جەژنی قوربانی پیرۆز و بەبۆنەی جەژنی قیامەی حەزرەتی مەسیح، سەردانی زۆر خێزانمان